

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

Bakalářská práce

Michal Kubelka

Teoretické vymezení černého humoru

Theoretical delineation of black humor

Praha 2021

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Janeček, Ph.D.

Poděkování

Děkuji docentu Petru Janečkovi za vedení práce a všem informátorům, ať zmíněným či nezmíněným ve finálním textu, za zásobu skvělých vtipů.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 14. 8. 2021

Michal Kubelka

Abstrakt

Cílem této práce je teoreticky ukotvit černý humor, popsat jeho role a společenské funkce, představit jeho místo v současném folkloru a popsat dichotomii mezi běžným a černým humorem. Činí tak představením různých teorií humoru a jejich aplikací na černý humor. Zároveň text pracuje s řadou dokumentovaných příkladů ústního a internetového humoru, přičemž ukazuje převážně vtipy spadající pod černý humor. Práce se dále zabývá pojmy, které se s černým humorem do jisté míry překrývají či jsou mu významově podřazeny. Představuje tedy koncepty jako jsou šibeniční, zvrácený či katastrofický humor a popisuje jejich vztah k černému humoru.

Abstract

Aim of this thesis is to theoretically anchor black humor, describe its role and societal functions, present its place in contemporary folklore and describe dichotomy between ordinary and black humor. It does so by presenting various theories of humor and by applying them to black humor. Simultaneously the text works with array of documented examples of verbal and internet humor while it shows mainly jokes falling under black humor. Further, thesis deals with ideas which to some extent overlap with black humor or are semantically subordinate to it. Therefore, thesis introduces concepts like gallows, sick or disaster humor and describes their relation to black humor.

Klíčová slova (česky):

černý humor, humor, katastrofické vtipy, současný folklor, šibeniční humor, zvrácený humor

Klíčová slova (anglicky):

black humor, contemporary folklore, disaster jokes, gallows humor, humor, sick humor

Obsah

1. Úvod	7
2. Materiál, jeho využití a sběr	9
2.1 Specifika práce se sociální sítí Facebook	10
2.2 Práce s literaturou	10
3. Humor a jeho teorie	11
3.1 Neformální a formální teorie	11
3.2 Výsměch a teorie nadřazenosti	12
3.3 Uvolnění napětí skrze humor	14
3.4 Humor pramenící z nesouladu	15
4. Čím je humor černý	17
4.1 Definice černého humoru	17
4.2 Jiný úhel pohledu	18
4.3 Odcizení se a všudypřítomnost	20
4.4 Bezcitní posluchači	21
4.5 Nezvratnost nelze potlačit	22
5. Katastrofy blízké a vzdálené	24
5.1 Televizní katastrofy	24
5.2 Tragédie veřejných osobností	25
5.3 Černý humor na šibenici	28
5.4 Humor na místě a u televize	29
6. Role a účinky černého humoru	32
6.1 Humor a komunikace	32
6.2 Obrana a agrese černým humorem	33
6.3 Humor jako řešení	35

7. Vtip a anekdota jako folklor	37
7.1 „Lidový“ humor	37
7.2 Vtip a další žánry	39
7.3 Cyklus somálských vtipů	39
7.4 Ústní a internetový humor	41
7.5 Meme a vizuální humor	42
8. Extrémní, zvrácený a další humor	45
8.1 Extrémní humor	45
8.2 Kdy je černý humor zvrácený	46
8.3 Další druhy černého humoru	48
9. Co není černý humor	50
9.1 Co už není vtip	50
9.2 Role folkloristy	52
9.3 Vulgární a agresivní vtipy	52
9.4 Dank memes, shitposting a satira	53
10. Závěr	55
Literatura	58

1. Úvod

Černý humor, stejně jako humor samotný, se zdá být všudypřítomným. A i když se jedná o tolik rozšířený fenomén a mnozí tuší, co se pod tímto pojmem skrývá, není v odborné literatuře věnováno mnoho prostoru jeho popisu a analýze. Autoři se většinou věnují spíše humoru obecně, nebo se zaměřují na poněkud konkrétnější případy, jako je například katastrofický humor. Černý humor tak často zůstává upozaděný a předpokládá se, že čtenář přeci ví, o co se jedná.

V této práci se také budeme věnovat humoru obecně a zaměříme se na mnohem konkrétnější případy, nicméně ústředním tématem pro nás zůstane černý humor. Je třeba zdůraznit, že budeme se budeme pohybovat v rámci současného folkloru a práce se tak věnuje kolektivnímu, tedy „lidovému“ humoru.

Z teoretických prací o vtipu a humoru obecně vybereme konceptualizace vhodné pro naše téma, prozkoumáme různé role černého humoru a vymezíme jeho vztah a postavení k dalším formám humoru. V některých případech budeme ve formování této hierarchie vycházet z literatury a teoretických úvah, v jiných uplatníme „lidovou“ moudrost, jako je tomu například u vztahu černého humoru k morbidnímu a brutálnímu humoru.

„Víš, jaké je rozdíly mezi černým humorem, morbidním a brutálním? Černý humor, to je deset cikánů v popelnici. Morbidní, to je cikán v deseti popelnicích. A brutální je deset popelnic v cikánovi!”¹

Ačkoli se toto rozlišení může zdát dostačujícím, ještě se k němu vrátíme v pozdější části textu. Výše zmíněný vtip je jedním z velice rozšířených příkladů českého černého humoru, který se vypráví při různých setkáních a je zahrnován v mnohých internetových sbírkách vtipů. Existuje mnoho jeho variant, přičemž jako společné znaky zůstávají postupné stupňování situace a ony popelnice. Některé verze vypouštějí poslední část, nicméně nejvíce se mění, kdo je předmětem této morbidní situace. Častou volbou, snad i častější, než je předchozí případ, jsou děti, jak můžeme vidět na této internetové verzi:

¹ J. M., 18. 10. 2019, při posezení v restauračním zařízení U Českého lva v Praze.

„Jaký je rozdíl mezi černým a morbidním humorem? Černý humor je deset dětí v jedné popelnici, morbidní je jedno dítě v deseti popelnicích.“²

Těmito příklady jsme si připomněli, jaké typy vtipů můžeme v rámci této práce čekat. Než se však odebereme k dalším pasážím, je třeba vyjasnit ještě jednu otázku, typickou pro úvody teoretických prací o humoru. *„Mnoho studií humoru začíná ostýchavým přiznáním, že analyzovat vtip znamená ho zabít. To ve skutečnosti není pravda. ...humor a analýza humoru jsou schopné bezvadně koexistovat.“*³ (Eagleton 2019, s. ix) Není tedy třeba se obávat, že by černý humor touto prací přišel k újmě.

² Jaký je rozdíl mezi černým a morbidním humorem? Černý humor. In: *vtipkar.cz* [online]. [cit. 7. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.vtipkar.cz/jaky-je-rozdil-mezi-cernym-a-morbidnim-humorem-cerny-humor>

³ *„A good many studies of humour begin with the shamefaced acknowledgement that to analyse a joke is to kill it dead. This is not in fact true. ...humour and the analysis of humour are perfectly capable of coexisting.“*

2. Materiál, jeho využití a sběr

Tato práce nám představí řadu sebraných materiálů využitých v analytické části této práce, přičemž je tu snaha, aby co nejvíce z použitých příkladů pocházelo s osobních setkání a přímých rozhovorů s vypravěči. Tento důraz na ústně předávané vtipy má dvojí důvod. Alternativou takového materiálu jsou totiž vtipy šířené na sociálních sítích a na internetu obecně, které mají tendenci využívat vizuální prvky. Právě tento fakt komplikuje práci s nimi v psaném textu, přináší jak problémy pro autora, zejména co se týče formátování, přílišné množství obrazového materiálu, ale také může působit rušivě a snižovat komfort čtenáře. Nicméně se internetovému humoru nebudeme vyhýbat, více si k němu řekneme vzápětí.

Druhým důvodem pro upřednostňování ústních vtipů je osobní preference autora. Zdá se, že ústně předávaný humor mnohem více zdůrazňuje některé ze svých společenských funkcí. Naopak humor na internetu může do určité míry ztrácet své sociální aspekty či se zdát odtažitým a neosobním.

Ústně předávaný humor užitý v této práci byl sebrán v období mezi podzimem 2019 a květnem 2021 v Praze, Pardubicích a Hradci Králové. Pochází z řady různých neformálních setkání s přáteli, rodinou či kolegy, kde doprovázel uvolněnou atmosféru a případnou konzumaci alkoholu. Dokumentace byla značně omezena bezpečnostními opatřeními okolo pandemie Covid-19, které korespondovaly s větší částí doby sběru, a omezovaly tak sociální kontakty v různé míře od března 2020 až do konce sběru. Materiál datovaný do období s těmito opatřeními pochází ze situací, při nichž nedocházelo k porušování v danou chvíli platných vládních opatření.

Co se týče internetových vtipů, sebrané příklady pocházejí ze sociální sítě Facebook, přičemž dokumentace těchto materiálů probíhala ve stejném období, jako v případě ústního humoru. Intenzivně však probíhal hlavně v období nejpřísnějších opatření během zimy 2020 a následného jara roku 2021. Mimo vlastního dokumentovaného materiálu jsou v práci v malé míře zastoupeny i existující kolekce vtipů, zejména ty umístěné na internetu. Obracet se na ně ale budeme pouze v případě značně rozšířených vtipů, které se však neobjevily během sběru.

Materiál je označen datem a popisem místa či kontextu sběru. Informátoři jsou anonymizováni a označeni monogramem. Stejně tak se postupuje i v případě materiálu

ze sociálních sítí. Ačkoli někteří informátoři vystupují pod pseudonymem nebo existuje předpoklad, že tak činí, jsou také dále anonymizováni a označeni monogramem.

2.1 Specifika práce se sociální sítí Facebook

Jak již bylo řečeno, sebraný internetový materiál pochází ze sociální sítě Facebook. Jedná se vtipy, které se objevily na News Feed autora, což je prostor s příspěvky vyplňující hlavní stránku této platformy. Facebook zde skrze své systémy vybírá personalizovaný obsah pro konkrétního uživatele, a to na základě různých kritérií, jako jsou jeho interakce s příspěvky v minulosti či sledování autorů příspěvků. (Facebook 2021) Materiál zde sebraný tak pochází od sledovaných uživatelů z řad Přátel nebo se jedná o příspěvky v částečně uzavřených Skupinách uživatelů, jichž je autor členem.

Sběr se tak zaměřuje na již značně profiltrovaný materiál. Příspěvky jednak potřebují mít dostatečný dosah, aby je systémy Facebooku vyhodnotily jako relevantní, zároveň pochází od uživatelů, s nimiž je autor v alespoň minimálním kontaktu, tedy buď se jedná o Přátele nebo o členy stejných Skupin. Zatímco v případě ústního humoru nebylo třeba tohoto rozlišení, v případě internetového humoru se zaměřujeme pouze na humor v českém jazyce.

2.2 Práce s literaturou

Naše teoretické úvahy a představení různých pojmů se opírá o odbornou literaturu vhodnou k našemu tématu. Pro definice pojmů a stručnější popisy některých problematik je upřednostňována *Encyclopedia of Humor Studies*, zejména pro svou obsáhlost a detailnost příspěvků. Co se týče obecných teorií humoru, využíváme zejména knihu *Humour* Terryho Eagletona, která je díky své komplexnosti a přehlednosti skvělým úvodem do problematiky, nicméně přihlédneme i k některým starším textům.

Značná část využívané odborné literatury je v anglickém jazyce. Její případné citace jsou uváděny ve vlastním překladu a originální úryvek je odkázán v poznámce pod čarou. Co se týče slovensky psané knihy *Folklór a folkloristika*, citace z ní jsou ponechány ve slovenštině.

3. Humor a jeho teorie

Než se vrhneme na probírání našeho hlavního tématu, tedy černého humoru, je třeba si nejprve stručně představit humor samotný. Různé pokusy o vysvětlení tohoto fenoménu lze shrnout do tří širších skupin. Konkrétně se jedná o teorie nadřazenosti, nesouladu a uvolnění či osvobození. Většina teorií spadá pod jeden z těchto rámců, případně lze pozorovat i některé kombinace těchto teorií, většinou skrze spojení nesouladu s jednou ze dvou zbývajících.

3.1 Neformální a formální teorie

Výše zmíněné teorie nadřazenosti, uvolnění a nesouladu lze označit za neformální, tedy jako myšlenky poskytující pouze částečné vysvětlení. Navíc k nim lze najít protipříklady. Jádro jejich problému však leží ve skutečnosti, že popisují určité faktory, které humorné dílo obsahuje, nicméně přítomnost těchto faktorů nutně neznamená vtipnost daného příkladu. Tedy platí jasný vztah, že pokud je něco vtipné, obsahuje to daný faktor, ale již neplatí, že cokoli obsahující tento faktor je humorné. (Raskin 2014) Tento problém je v různých úvahách o humoru připouštěn, nicméně bývá připisován subjektivitě humoru. Co se týče této práce, budeme těmito neformálními teoriemi věnovat značnou pozornost, i přes jejich nedostatky. Sledovat, jak černý humor pracuje s těmito jednotlivými faktory je poměrně zajímavé a zajisté i přínosné.

Formální teorie je označení užívané jejich autory pro koncepty, které se snaží vyhnout nedostatkům neformálních teorií. Jejich cílem je tedy vytvořit vysvětlení, které lze využít universálně a které je platné bez výjimek. Příkladem takové teorie může být na skriptu založená sémantická teorie humoru. Podle ní je věc vtipem, pokud obsahuje dva protikladné skripty. (Raskin 2014, s. 369) Tyto skripty jsou sekvencemi událostí, které jsou proti sobě postaveny díky úmyslné dvojznačnosti. Posluchač však s nimi potřebuje být seznámen, aby dokázal vtip interpretovat. Podle širě zasvěcených posluchačů lze jednotlivé skripty kategorizovat. Mimo čistě znalostní omezení hraje faktor i jazyková kompetence. (Taylor 2014, s. 455) Pro lepší znázornění můžeme použít jeden ze známých příkladů černého humoru.

„Přijde cikán do cukrárny, a říká, že by si dal něco od Algidy. Prodavač sáhne pod pult, vystřelí a řekne: ‚Magnum.‘“⁴

První skript v tomto příkladu znázorňuje nákup zmrzliny Magnum. Proti němu je pak postaven dvojsmysl slova Magnum, které je ve druhém skriptu použito ve smyslu označení výkonného náboje. Či spíše v přeneseném významu jako pojmenování pro revolver využívající náboje .44 Magnum, který proslavil Clint Eastwood ve filmu *Drsný Harry*.⁵ Oba tyto významy slova Magnum jsou dostatečně ukotveny v obecném povědomí na to, aby tento vtip chápala široká veřejnost.

Je jasné, že formální teorie přináší řadu směrů, jimiž se může výzkum černého humoru ubírat, nicméně jejich využití pro naši práci je poměrně omezené. Jak si přiblížíme později, naším hlavním zájmem bude spíše obsahová než formální stránka. Zároveň se nebudeme příliš pouštět do lingvistických analýz či zkoumat, jak rozšířené je chápání konceptů obsažených ve vtipech mezi populací. Navíc, v případě formálních teorií mluvíme hlavně o lingvistických teoriích, které pracují pouze s psanými a mluvenými texty. (Taylor 2014, s. 455) Tím pádem by je nešlo aplikovat na některé z našich příkladů, pokud pracují s vizuálními prvky.

3.2 Výsměch a teorie nadřazenosti

První z výše zmíněných neformálních teorií, jíž se nyní budeme věnovat, je teorie nadřazenosti. V jejím jádru stojí staré tvrzení, že se smějeme neštěstím a nedostatkům jiných, a humor tak pochází z pocitu převahy. Humor je tu zacílen na konkrétní chybu, kterou vypravěč vtipu ani jeho posluchači netrpí, případně se považují za někoho bez tohoto problému. (Raskin 2014)

Příkladem teorie spadající do škatulky nadřazenosti je Bergsonova pozice, kdy je humor vnímán jako korekce společenské ztuhlosti skrze ponížení. (Eagleton 2019, s. 41) Henri Bergson vidí ztuhlost a automatismus jako protipól pružnosti, která je základem společnosti a života samého. Je v zájmu společnosti, aby její členové nespádli do automatizovaných návyků. Jen skrze neustálou činnost a úsilí lze udržovat rovnováhu mezi vůlemi jednotlivých

⁴ J. M., 18. 10. 2019, při posezení v restauračním zařízení U Českého lva v Praze.

⁵ 1971, režie Don Seagel.

členů. Smích je pak společenským gestem, které upozorňuje na ztuhlost, přináší nápravu a zároveň i trestá toto pochybení, čímž se posiluje společnost. (Bergson 2012, s. 38-41)

Život je plynulý vývoj jedince v čase, který se nijak nevrací ani neopakuje. Navíc se jedná o systém jevů, který stojí odděleně od jiných systémů, tedy jedinec je zcela individuální. Opakování jevů, jejich symetrické převrácení či spojitost sledu událostí tedy stojí v protikladu k takovému pojetí života. Proto jsou situace stojící na těchto principech směšné a smích má na takovou roztržitost a automaticnost upozornit a potlačit ji. (Bergson 2012, s. 93-94)

Na sociální úrovni se pak smích pojí s mravy společnosti. Útočí na chyby jednotlivce, které vidí jako nespolečenské. Smích je čistě rozumovou záležitostí, pokud situace vyvolá jakékoli city či sympatie, je mu zabráněno. (Bergson 2012, s. 134) Navíc, jelikož jako nápravný faktor má ponížít a vyvolat pocit studu, nesmí se pojit se sympatií. (Bergson 2012, s. 180)

Proti takovým pojetím se však můžeme okamžitě ohradit. „*Na naléhání, že co se zdá na první pohled dobrou náladou, známkami přátelství či nevinné zábavy je vždy a všude motivováno zlou touhou shazovat ostatní, je cosi zábavně perverzního.*”⁶ (Eagleton 2019, s. 39) Považovat humor za něco v jádru negativního či ponižujícího jaksi jde proti našemu intuitivnímu vnímání tohoto pojmu.

Avšak humor není jedinou možností, jak u někoho vyvolat smích skrze agresí či pocit nadřazenosti. V rámci mezilidské komunikace lze vydělit další podobné kategorie, jako jsou škádlení, výsměch či pomlouvání. Tyto se mohou s humorem a mezi sebou různě překrývat, jejich interpretace záleží na kontextu, obsahu či funkci. Je však vhodné trvat na jejich rozlišování. (Brock 2008, s. 542) Výsměch používá některé stejné techniky jako humor, přičemž hlavním rozdílem je převaha nepřátelství u prvního, zatímco o humoru vidíme spíše veselost. Co se týče pomlouvání, to má oproti humoru k dispozici mnohem více technik, zároveň se nutně zaměřuje na konkrétní osoby, které nejsou během tohoto procesu přítomné. Humor tuto nutnost nemá, a i když může tematizovat konkrétní osoby, často tak nečiní. Navíc se jedná o mnohem multi-funkčnější způsob komunikace, než jsou více zmíněné. (Brock 2008)

⁶ „*There is something amusingly perverse in insisting that what seem on the face of it high spirits, tokens of comradeship or innocent entertainment are always and everywhere motivated by a malign urge to do others down.*”

Nedostatky jistě můžeme považovat za humorné, nicméně smích tu není vyvoláván pocitem nadřazenosti. Vtipy cílící na něčí chyby jsou často myšleny spíše přátelsky než urážlivě. Tato pozice může být dále posílena nátlakem družné atmosféry. Tedy ten, jehož urazí vtip, postrádá smysl pro humor, což je pozice, do které se případná oběť žertování nechce dostat. (Eagleton 2019, s. 58-60)

Humor ve vztahu k chybám jedince může působit i jako forma solidarity nebo naopak vyzdvihováním vlastních nedostatků, tedy skrze sebedoceňující humor, může být formou obrany před agresí. Jedinec se jím poníží, čímž se může vyhnout újmě. Vtipy zaměřené na nedostatky mohou být i projevem přátelství a sloužit tak k utužování dobrých vztahů. Teorie nadřazenosti v takových momentech značně pokulhává. (Eagleton 2019) Ve vztahu k nepřátelské agresi je vhodnější mluvit o jiných pojmech, než je humor. Nadřazenost jako taková hraje roli spíše v případě výsměchu a ačkoli nedostatky mohou působit vtipně, přistupujeme k nim poněkud přívětivěji, pokud mluvíme o humoru.

3.3 Uvolnění napětí skrze humor

Řada teorií humoru pracuje s uvolněním či osvobozením, a to jak v osobní rovině, tak i ve společenské. Různá společenská omezení a napětí, které s nimi může nebo nemusí souviset, jsou viděny jako něco nežádoucího, co humor odstraňuje. Tyto teorie sledují zdroje a růst tohoto napětí a proces jeho uvolnění skrze humor. (Berger 2014, s. 633)

Jednou takovou teorií je karnevalismus, tedy Bachtinovo pojetí karnevalu a lidové kultury smíchu. Karneval je sváteční událost, během níž dochází k osvobození od pravidel a hierarchií a dosažení jakési utopické rovnosti. Zároveň do karnevalové hry jsou do zapojení všichni přítomní, je tedy spíše prožívána než sledována jako umělecké dílo. (Bachtin 2007, s. 14-17) Je však otázkou, zda je karneval únikem utlačovaných a formou alespoň krátkodobého osvobození, jak ho vidí Bachtin, či zda je spíše pojistným mechanismem, který občasnými uvolněními reguluje společenskou nespokojenost. (Bayless 2014, s. 110)

Jiným přístupem k humoru skrze teorie uvolnění je zaměření se psychické pochody člověka, jako v případě Freudovy práce. Vtip je pro něj zdrojem slasti, který odpovídá ušetřené psychické práci. V některých případech přináší slast samotná technika vtipu, například u slovních hříček se člověk orientuje více na zvuk slov než na jejich význam, což do jisté míry ušetří námahu pozornosti. (Freud 2005, s. 119) V jiných případech přichází slast

z uspokojení záměru, který nelze uspokojit jiným způsobem než vtipem. Vtip v takové situaci navíc obchází vnější překážky, či vnitřní, často morální či společenské, zábrany. Zejména v případě vnitřní překážky můžeme pozorovat značné ušetření energie, která by jinak byla použita na vztyčení zábrany proti danému záměru. (Freud 2005, s. 117-118) Dochází tak uvolnění napětí mezi určitou touhou a překážkami.

V konverzaci tedy vypravěč vybíjí smíchem psychickou energii, která by byla jinak využita k autocenzuře, přičemž tento proces přináší slast. U posluchače tento proces funguje ještě snadněji, neboť nemusel vynaložit úsilí na tvorbu vtipu, a uvolnění vnitřních zábran vedoucí ke slasti tak dostává prakticky darem. (Freud 2005, s. 140-141)

Teorie uvolnění tak vidí humor, jako způsob, jímž lze dosáhnout volnosti, tedy něco na způsob hry. Vtip přináší moment upuštění od pravidel a povolení restrikcí, přičemž smích je pak jeho cílem a projevem. V tomto smyslu může být viděn až jako forma rituální očisty, uvolnění smíchem je emocionální katarzí. (Douglas 1968, s. 373)

3.4 Humor pramenící z nesouladu

Řadu teorií humoru je možné vidět jako verze teorie nesouladu. Humornost podle nich pramení z různých disharmonií, posunů ve významu či perspektivě. Nesoulad je vykojením, porušením zaběhnutého řádu. (Eagleton 2019, s. 67) Stejně tak sem můžeme zařadit změnu kontextu a příklon k nevhodnému úhlu pohledu. (Eagleton 2019, s. 70) Mluvíme tak o kontrastu vtipu a konvenčního uvažování, o zdůraznění dvojznačnosti, které nám naše mysl umožňuje. Dá se říci, že do širší skupiny těchto teorií by se dala zařadit i výše zmíněná na skriptu založená sémantická teorie humoru. Vztah mezi dvěma skripty, s nímž pracuje, můžeme v jistém smyslu vnímat jako nesoulad. (Oring 2016, s. 17)

Nesoulad lze popsat jako podnět vyvolávající překvapení, tedy jde se o situaci, která nastává v rozporu s očekáváním. Je možné na něj nahlížet jako na nezbytnou součást humoru, která však sama o sobě nepřináší dostatečné vysvětlení tohoto fenoménu. (Attardo 2014, s. 383) Nicméně je lze najít i humor, který se o nesoulad neopírá, čímž je vrhnuta pochybnost na jeho nezbytnost. A vzhledem k faktu, že ne všechny situace, které můžeme popsat jako nesoulad, jsou humorné, vidíme výjimky i v druhé straně pohledu na problematiku. (Eagleton 2019, s. 73)

Nicméně pochybnosti o humornosti konkrétních příkladů nesouladu lze přisoudit osobnímu vkusu a kontextu situace, v níž je vtip prezentován. Zejména pokud mluvíme o černém humoru či s ním spojovaných a poněkud specifických kategoriích, jako jsou katastrofický či šibeniční humor, může nesoulad u mnohých působit nechuť či vztek, a přesto se najde někdo, koho rozesměje. Příkladem mohou být vtipy prezentované bezprostředně po teroristickém útoku na Světové obchodní centrum v roce 2001, které byly humorem pro některé, ale naprosto zvrácenými nechutnostmi pro jiné. (Ellis 2003, s. 44) Případně můžeme ukázat jeden vtip z našeho sběru, jehož humor je založen převážně na nesouladu.

„Baví si dvě pětileté na pískovišti. ,Včera jsem u transformátoru našla prezervativ,‘ řekne první. ,A co je to transformátor?’”⁷

Nesoulad je zde jasný, nečekáme, že pětiletá slečna bude chápat význam věci spojené s aktivitou, o níž je naprosto nevhodné mluvit v souvislosti s dětmi. Dalo by se říci, že znechucení by mělo být tou správnou reakcí na tento příklad. A určitě by bylo možné najít řadu lidí, kteří by tak doopravdy reagovali. Nicméně tu stále mluvíme o vtipu, a pokud se posluchač neurazí, jistě mu tento příklad přijde vtipný. Dokud se nenecháme ovládnout jinými pocity, můžeme se smát jakémukoli nesouladu.

Jak již bylo řečeno výše, teorie nesouladu nedokáže humor dostatečně vysvětlit. Spíše se jedná o popis materiálu, s nímž pracujeme. To však lze vyřešit spojením s jednou z předchozích teorií, Eagleton doporučuje připojit k nesouladu vysvětlení v podobě teorie uvolnění. Ve chvíli, kdy dojde k nějakému narušení řádu, tedy k nesouladu, může mysl na okamžik také opustit udržování pořádku a hrát si s významy, čímž uvolní psychickou energii smíchem. (2019, s. 89)

Představili jsme si tedy některé faktory humornosti a s nimi se pojící teorie. V dalších částech práce k nim jistě budeme přihlížet, nicméně cílem této pasáže bylo i blíže popsat humor samotný. Měli bychom tedy mít nějakou představu o pochodech s ním spojených a o zdrojích vtipnosti. Později nás čeká ještě pasáž věnující se jednotlivým formám či žánrům humoru a jejich místu v rámci současného folkloru, čímž završíme představení humoru obecně.

⁷ A. K., 2. 12. 2020, rodinná sešlost.

4. Čím je humor černý

Než se vrhneme na vysvětlování rozdílů mezi vtipem a anekdotou či na specifika současného internetového humoru, věnujeme chvíli představení našeho ústředního tématu. Černý humor je jedním z druhů humoru, dá se říci, že se jedná o asi největší samostatnou kategorii, kterou můžeme vymezit. V určitém smyslu tu existuje dichotomie, tedy humor můžeme rozdělit na černý humor a „normální“, „běžný“ či prostě nečerný humor. Toto rozlišení sice s sebou nese poněkud mlhavé hranice, jak uvidíme později, nicméně takový je úděl kategorizace. Ukážeme si, co je zdrojem těchto nejasností, přičemž se pokusíme o jejich rozřešení.

4.1 Definice černého humoru

Nyní si představíme dvě definice, jednu českou a jednu původně v angličtině. Přeci jen hojně pracujeme s anglickou odbornou literaturou, navíc se jedná o velice krátkou definici, která je vítaným rozšířením.

První definice praví: „*Černý humor je specifický druh humoru, který využívá k vytvoření vtipu tragické situace, humorně popisuje témata, která jsou společensky vnímána velmi vážně nebo jsou tabuizována.*” (Češtinaveslovníku.cz 2019) Podle druhé definice je pak černý humor „*humorný způsob dívání se na něco nebo zacházení s něčím, co je vážné či smutné.*”⁸ (Cambridge University Press 2021a) V obou případech vidíme, že rozlišení černého humoru je dáno čistě na základě obsahu. Tedy, že „*černý humor si dělá legraci z témat, která jsou obvykle považována mimo rozsah humoru.*”⁹ (Brock 2008, s. 557) Tím se dostáváme k naší dichotomii a jejím nejasným hranicím.

Nejasnosti pramení ze subjektivity takové definice. Místo pevných bodů dostáváme proměnné v podobě tabu, nevhodných či tragických témat. Může se zdát, že obsah splňující tato kritéria lze snadno rozeznat, nicméně taková pozice je v poněkud optimistická. Samozřejmě, co se týče vtipu o dětech neznajících transformátor z pasáže 3.4 *Humor pramenící z nesouladu*, těžko budeme rozporovat, že se jedná o příklad vtipu za hranou běžného humoru. V kulturách, které mají svá tabu pevně definována, či případně ve velice

⁸ „*a humorous way of looking at or treating something that is serious or sad*”

⁹ „*black humor makes fun of topics which are usually considered outside the range of humor*”

puritánských společnostech, je hranice běžného humoru jasnější. Nicméně v našem případě mluvíme o liberálním západním světě, a otázka vhodnosti je tak poněkud neurčitá. Podívejme se na další příklad.

„,Vědí Stein, proč je v Izraeli tak vysoká proočkovanost proti tomu Covidu?’, To jsem celej žádostivej, co mi řeknou, Löwy.’, No protože to je jediný stát na světě, kde nikdo nevěří, že je to židovské spiknutí.’”¹⁰

Na mluvení o židovských spiknutí může být nahlíženo jako na poměrně citlivé téma, které lze považovat za projev antisemitismu. A v určitém smyslu, přesně tak ho tento vtip vidí. Nicméně jako hlavní faktor směšnosti bychom v tomto případě označili pocit nadřazenosti a výsměch lidem, kteří věří konspiračním teoriím o nemoci Covid-19 a očkování proti ní. Avšak tato myšlenka je zároveň rámována tak, že poukazuje na pocit rostoucího antisemitismu ve společnosti.

Mluvíme tak o velice vážném tématu, které lze označit i jako do jisté míry tabuizované. Nicméně označit tento příklad za černý humor se může zdát jako nepřesné. Působí až příliš lehce a hravě, nadřazený úhel pohledu ubírá vážnosti onoho antisemitského podtónu. Dalo by se říci, že by nebylo zcela nevhodné takový vtip říci starším dětem. Potřebujeme tedy trochu změnit úhel, ze kterého hledáme hranici humoru.

4.2 Jiný úhel pohledu

Tabuizovaná témata jistě v rámci černého humoru najdeme, ale jak jsme si ukázali výše, jejich přítomnost není dostatečným opěrným bodem pro rozlišení mezi běžným a černým humorem. Navíc do jisté míry humor obecně pracuje s konfrontací různých tabu. Například různé vtipy zaměřené na sexuální tematiku útočí na společenské konvence a snaží se pronikat do zakázaného teritoria. Přesto však nezapadají do naší představy černého humoru, a ty které tak učiní, jako výše zmiňovaný příklad o transformátoru z pasáže 3.4 *Humor pramenící z nesouladu*, působí jako poněkud jiné entity než běžné sprosté vtipy.

¹⁰ T. K., 9. 1. 2021, příspěvek na sociální síti Facebook.

Zbývají nám tak dva body z našich definic, konkrétně, že témata černého humoru jsou vážná nebo smutná. Zejména v druhém případě je jasné směřování k emocionální rovině, nicméně i s vážností se pojí řada pocitů. V obou případech se jedná převážně o emoce na negativní části spektra. „Úspěšný černý vtip často působí směsicí pocitů – šok, znechucení, stud a, samozřejmě, potěšení.”¹¹ (Gubanov, Gubanov a Rokotyanskaya 2018, s. 379) Tato pozice je však poněkud problematická.

Můžeme teoretizovat o jakési smyčce odstartované černým humorem. V reakci na vtip by se střídaly pocity potěšení s momentální úzkostí, způsobenou vztyčením zábrany, která by se snažila zabránit smíchu nad šokujícím tématem. Opětovným uvolňováním této zábrany by pak docházelo k násobení potěšení ze smíchu. Nicméně pro takové úvahy nemáme ani kapacity, ani expertizu. Avšak i v této úvaze vidíme problém teze o směsici pocitů. Potěšení je prosazeno na úkor negativních emocí, které jsou v černém humoru potlačovány. Jak píše Breton v předmluvě své *Antologie černého humoru*: „Černý humor... je ale na život a na smrt svrchovaným nepřítelem sentimentality.” (2006, s. 15) Dojímat se nad tématy černého humoru, znamená bránit smíchu, který se vtip snaží přinést.

Můžeme tedy říci, že témata černého humoru jsou spojena s negativními pocity spíše, než abychom je definovali jako tabuizovaná? Tímto posunem se příliš nevyhneme problému subjektivity takové definice. Než se však začneme věnovat této otázce, rozeberme si další příklad.

„Víš, co udělá cikán, když najde Glocka? Přepne na dávky.”¹²

Jedná se o vtip založený na nesouladu, slovo dávky vidíme v kontextech způsobu střelby zbraní a jako označení finanční sociální podpory. Jak jsme uvedli v diskusi o teorii nesouladu, je pro lepší vysvětlení vtipu vhodné připojit buď teorii uvolnění nebo nadřazenosti. V tomto případě lze použít obě. Pokud se více přikloníme k rasistickému podtextu tohoto vtipu, mluvili bychom spíše o teorii nadřazenosti, v případě uvolnění, bychom na tento případ nahlíželi spíše jako na narážku na citlivé společenské téma, překonání zábran k vyjádření problematické pozice.

¹¹ „A successful black joke often causes a mixture of feelings – shock, disgust, shame, and, of course, joy.”

¹² P. L., 27. 9. 2019, pracovní cesta.

Obsah tohoto vtípu je jistě nevhodný a tabuizovaný, jaké však vyvolává pocity? Podle posluchače se budou lišit, nicméně můžeme předpokládat, že bychom se setkali s nenávisí, hněvem či frustrací, ale i s lhostejností. Jak vidíme, tento vtip rozhodně negativní emoce budí, tedy i z této pozice ho můžeme označit za černý humor. Co se pak týče zmíněné lhostejnosti, ta je vlastně jakousi absencí pocitů, které by stejně byly potlačeny černým humorem. Znečitlivění, jež by přišlo se smíchem, se pouze objevilo o krok dříve.

4.3 Odcizení se a všudypřítomnost

Dostali jsem se tedy k černému humoru, jako produktu potlačení negativních emocí. Mluvíme tak o přeměně znechucení, smutku či hněvu na bestiální řehot. Právě skrze tento proces přeměny a potlačení se pokusíme překlenout otázku subjektivity, která se s pocity pojí, a získat tak jasnější představu o hranici mezi běžným a černým humorem.

Potlačení citů je vlastní humoru obecně, jak píše Bergson: „*Jeho přirozeným prostředím je lhostejnost.*” (2012, s. 27-28) V případě černého humoru však pracujeme s mnohem bytostnějšími pocity. Oproti běžnému humoru často mluví o něčem nezvratném. (Gubanov, Gubanov a Rokotyanskaya 2018, s. 382) Přeci jen je snadnější potlačit lítost, pokud vidíme někoho zakopnout a spadnout, než se vyrovnat se strachem a šokem, když vidíme spadnout budovu. V prvním případě čekáme, že se daný člověk zvedne, opráší kolena a bude pokračovat ve své cestě. V druhém pak bojujeme o udržení přičetnosti a snažíme se neupadnout do zoufalství.

Různí autoři poukazují na náhlý růst popularity černého humoru během dvacátého století, nicméně jak můžeme vidět i na ukázkách shromážděných v Bretonově *Antologii černého humoru*, jeho velký rozvoj proběhl už o sto let dříve. Jako fenomén je spojován s demystifikací, ztrátou starých pořádků a s úskalími modernity. (Ostrovsky 1972) V technologicky vyspělých kulturách došlo k odcizení se od některých přirozených procesů. Smrt je sice stále všudypřítomná díky mediálnímu lovu senzací, ale zároveň se jedná o něco, co jsme z našich životů vytlačili. Stala se neskutečným, vzdáleným fantomem. Místo reality každodenního života je z ní abstraktní pojem a až na výjimky se s ní neseťkáme. (Gubanov, Gubanov a Rokotyanskaya 2018, s. 382) A podobným způsobem můžeme mluvit i o dalších tématech černého humoru.

Tento proces odcizení se některým situacím přináší psychologickou vzdálenost. Odstup v čase a prostoru jsou možnými faktory této vzdálenosti, stejně tak hrají roli i fikčnost události nebo sociální odstup, tedy že mluvíme o situaci, v níž se nachází někdo jiný. Psychologická vzdálenost je nutná, pokud máme něco tragického považovat za černý humor. (Gubanov, Gubanov a Rokotyanskaya 2018, s. 380) A s výjimkou specifického případu šibeničního humoru, si tuto vzdálenost od témat černého humoru udržujeme téměř konstantně.

Na jednu stranu tedy pro nás témata černého humoru přechází do abstraktní roviny, na druhou jsme díky dostupnosti a rychlosti šíření informací znečitlivění jejich neustálým opakováním a všudypřítomností. (Gubanov, Gubanov a Rokotyanskaya 2018, s. 381) Na témata černého humoru si tak vlastně zvykáme, utvrzujeme si je jako vzdálené koncepty, které se nás přímo netýkají.

4.4 Bezcitní posluchači

Tím se dostáváme k naší pozici. Zatímco v běžném humoru dochází k pouhému potlačení pocitů, pro černý humor je tento proces poněkud složitější. Vyžaduje odcizení se daným jevům, jejich přesun z každodenní přítomnosti do abstraktní roviny a znečitlivění posluchače. Černý humor vyžaduje připravenost posluchače. Pokud se podíváme na vtip s Glockem z předchozí pasáže, pouze ten, kdo při jeho poslechu pociťuje lhostejnost, se bude smát. Posluchač, pro kterého se nejedná o abstraktní situaci a který není znečitlivěn ohledně tohoto tématu, bude jen obtížně potlačovat negativní pocity, které v něm takový pokus o vtip vyvolá.

Černý humor navíc využívá různých technických prostředků vtipu k posílení důrazu na abstraktní rovinu tématu. Jeho postavy jsou bez tváře, anonymní figury s co nejobecnějšími charakteristikami. (Gubanov, Gubanov a Rokotyanskaya 2018, s. 380) Stejně tak děje jsou často popisovány velice obecně, přičemž jejich důsledky zůstávají nevyřčeny. Vtipy se tak snaží své posluchače udržet ve stavu znečitlivění a udržet jejich psychologickou vzdálenost od tématu, jak můžeme vidět i na našem dalším příkladu.

„Dědeček měl krásnou smrt. Zemřel ve spánku. Akorát těch 40 lidí, co vezl, řvalo hrůzou.”¹³

¹³ P. M., 2. 12. 2020, rodinná sešlost.

Popisovanou situaci můžeme interpretovat jako havárii autobusu, tedy něco zajisté velice tragického. Ale vtip nám vlastně ani nesděluje, co se stalo. Můžeme si představovat pád ze srázu a obrovský výbuch nebo hrdinského cestujícího, jemuž se podařilo dopravní prostředek včas zastavit. Anebo využijeme neurčitosti, kterou nám vtip nabízí, a nic si představovat nebudeme, pouze se pobavíme technicky povedeným vtipem.

Představy, které černý humor může přinášet navíc nepochází z našich zkušeností se situací. Máme matnou představu z mediálního pokrytí či z různých filmů, ale sami jsem se s ní nikdy nesetkali. Černý humor v nás vyvolá abstraktní představu čehosi vzdáleného, vůči čemu jsme navíc znecitlivění neustálým opakováním. Potlačení citů v jeho případě je dlouhodobým procesem, který vyžaduje přípravu skrze abstrakci jeho témat v každodenním životě. Bez této přípravy nedokáže posluchač potlačit své city ve chvíli, kdy vtip slyší. Z této pozice můžeme i vysvětlit, proč někteří lidé mají černý humor raději než jiní. Kromě již zmíněného rozlišení mezi lidmi izolovanými od daných situací a těch, jichž se přímo týkají, můžeme pozorovat i míru znecitlivění. Tedy kdo například konzumuje více zábavních médií, která se zabývají tématy černého humoru, snadněji potlačí negativní emoce s nimi spojené a tím pádem se spíše bude smát vtipu o nich.

Naše dichotomie tedy stojí takto. Humor obecně vyžaduje potlačení citu. V případě běžného humoru je toto potlačení přímočaré. Oproti tomu, aby černý humor dokázal city potlačit, vyžaduje asistenci předchozího znecitlivění. To je produktem odcizení se tématu, přesunu do abstraktní roviny a opakovaného vystavování se této neskutečné a rozmělněné verze situace.

4.5 Nezvratnost nelze potlačit

Je třeba podotknout, že předpokládáme univerzálnost některých lidských zážitků. Navíc je třeba probrat, odkud pramení vážnost některých témat a proč posluchač nedokáže své pocity ohledně nich potlačit a potřebuje být nejprve znecitlivěn.

Jak jsme již zmínili výše, témata černého humoru obsahují nezvratnost. Pokud se pak pro ně pokusíme najít co nejširší kategorie, dostaneme násilí a tragédii, přičemž první používáme ve smyslu něčeho úmyslně zaviněného jiným člověkem a druhé hlavně jako dílo náhody. Situace spadající do těchto kategorií, jejichž výsledkem je nezvratná ztráta jsou pak tím, co označujeme jako témata černého humoru. Tato ztráta může mít mnoho podob,

nicméně ať se jedná o psychologické trauma, smrt, fyzické zranění či zotročení, má nějaké trvalé následky. V některých případech lze překonat, ale návrat do původního stavu je nemožný. Témata mohou takovou situaci pouze implikovat. Pro naši práci předpokládáme, že vyrovnání se s takovými situacemi je pro jakéhokoli člověka velice náročné a určitý odstup a znecitlivění jsou nutné, aby se jim mohl smát. Tato pozice není podložena psychologickou expertizou, nicméně je obtížné si představit, že by tento předpoklad mohl být rozporován.

5. Katastrofy blízké a vzdálené

Snad již tedy máme představu, jak odlišit černý humor od běžného, nastává tedy čas, kdy obrátíme naši pozornost opačným směrem a prozkoumáme druhy humoru, které jsou černému humoru podřazené nebo pod něj nějakou svou částí spadají. V této části se budeme věnovat dvou druhům, které jsou v odborné literatuře velice dobře popsány a jsou proti sobě postaveny v poměrně zajímavém vztahu. Jedná se o šibeniční humor a katastrofický humor.

5.1 Televizní katastrofy

Nejprve se budeme věnovat katastrofickému humoru. Ten se zaměřuje na vtipy o konkrétních katastrofách a tragédiích, přičemž slouží hlavně k pobavení. Jedná se o cykly vtipů, které se objevují bezprostředně poté, co se taková událost stane. Jsou tak pevně navázány na mediální pokrytí dané katastrofy. Proto je vzestup popularity tohoto specifického druhu humoru spojen s rozšířením televize. (Davies 2003, s. 16)

Specifiky televizního informování o tragické události jsou repetitivnost a nesoulad prezentace. Tváře vážných zpravodajců se střídají s komickými reklamami, stupidními pořady a různými filmy, a navíc má televize tendenci mísit fakta a fikci. Diváci tak na televizní vysílání často reagují s cynickým pobavením. Vtipy o tragédiích jsou tak spíše reakcí na jejich absurdní prezentaci v masových médiích než reakcí na událost samou. (Davies 2003, s. 24-26)

Tragédie jako jsou katastrofy nebo smrt celebrit navíc pro masová média znamenají nárůst sledovanosti, média zároveň mají pod kontrolou způsob prezentace takové události širší veřejnosti. Jedním z procesů, kterým katastrofický humor vzniká je pojmenovávání nevysloveného – skutečností, které mediální prezentace neukazuje a skrývá je za abstrakci a společenská tabu. (Oring 1987, s. 282-283)

Je vhodné poznamenat, že reakce na tragédie se odvíjí od vztahu jednotlivce k takové události, rozdílů jsou tedy dané spíše mírou, jak na lidi působí. Jinak není výrazného rozdílu mezi soukromými a medializovanými tragédiemi. (Smyth 1986, s. 257) Oproti osobním ztrátám se nás ty v druhém případě většinou příliš netýkají, je tedy snadnější vůči nim znecitlivět. Rychlost, s jakou lidé přistoupí na katastrofický humor se liší individuálně, zároveň je specifická pro konkrétní katastrofy.

Pro popis této rychlosti může využít „*moment směšnosti... bod, v němž vytváření a předávání vtipů podněcuje smích a přináší sociální odměny, které převáží sociální riziko být brán jako zvrácený či netaktní.*”¹⁴ (Ellis 2003, s. 41) Z materiálu a reakcí na něj, které máme ohledně dané události k dispozici, se můžeme pokusit takový bod najít. Dá se však očekávat, že u řady medializovaných tragédií nastane moment směšnosti velice brzy, tedy období před tímto bodem téměř nepozorujeme. Jelikož je jeho hlavním kritériem sociální aspekt, vztah celé skupiny ke konkrétní události bude mít značný vliv na rychlost, s níž moment směšnosti nastane.

5.2 Tragédie veřejných osobností

U některých událostí, které se nám mohou jevit méně závažné, přichází moment směšnosti zdánlivě ihned. Zároveň se však může zdát, že takové situace doprovází mnohem méně vtipů a nemusí být pro vtipálky příliš zajímavé. Pokud se podíváme na dvě konkrétní medializované tragédie, které se udály během našeho sběru, byl počet kolujících vtipů v českém prostředí minimální. V případě smrti manžela britské královny prince Filipa a v té době nejbohatšího Čecha Petra Kellnera, byl News Feed autora zaplaven pochvalnými nekrology či velice kritickými články. Ačkoli v obou případech Facebook ukazoval vtipy dříve než mediální příspěvky informující o těchto událostech, bylo jich minimum. Moment směšnosti v obou případech nastal téměř vzápětí a mediální pozornost byla značná, přesto nedošlo k zaplavení sociálních sítí katastrofickým humorem.

V případě prince Filipa se jednalo převážně o převzaté vtipy v anglickém jazyce, které nejsou předmětem našeho sběru, nicméně jeden příklad si ukážeme.¹⁵ Druhý vtip¹⁶ se týká úmrtí Petra Kellnera. Zobrazuje sociologa a politika Jana Kellera a naráží na podobně znějící jména těchto dvou osobností.

¹⁴ „*the risible moment... the point at which making and passing on jokes provokes laughter and provides social rewards that outweigh the social risks of being thought sick or insensitive.*”

¹⁵ T. Ř., 9. 4. 2021, příspěvek na sociální síti Facebook.

¹⁶ J. S., 29. 3. 2021, příspěvek na sociální síti Facebook.

Na vnímaný nedostatek vtipů určitě může mít vliv personalizovanost News Feedu, jiný uživatel zajisté mohl vidět více humoru zaměřeného na tyto události. Nicméně v našem případě je jisté, že daných v okruzích příspěvateľů tato témata nebudila přílišný zájem.

Možným vysvětlením je nedostatečná znalost těchto osobností veřejností, přeci jen své soukromí si střežící podnikatel není typickou celebritou, a je otázkou nakolik jsou Češi obeznámeni s cizími královskými rodinami.

Případně můžeme uvažovat, že tendence vytvářet cykly katastrofického humoru navázané na úmrtí veřejných osobností není v naší kultuře příliš silná. Na jednu stranu by tomu nasvědčoval náš sběr, nicméně probíhal příliš krátce na to, aby mohl takové tvrzení podpořit. Na druhou stranu, pokud si vzpomeneme na začátek Haškova románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, můžeme nabít dojmu, že smrt veřejných osobností je naopak hluboce zakořeněným tématem v rámci českého humoru. Přeci jen je Švejk v některých kruzích považován za příklad typického Čecha, co se humoru týče.

Otázkou je, zda do rámce katastrofického humoru můžeme zařadit cyklus vtipů okolo případu Dominika Feriho, který byl obviněn několika ženami ze sexuálního zneužití. V reakci na tuto kauzu jsme mohli pozorovat vznik poměrně obsáhlého cyklu vtipů, zejména memů vizuálního formátu, jejichž příklady si nyní ukážeme.

První příklad¹⁷ naráží na podobnost oblékání Feriho a Billa Cosbyho, který čelil podobným obviněním a následně byl i odsouzen. Druhý příklad¹⁸ je formát založený na zvláštnosti švédských názvů produktů společnosti Ikea, které mohou někdy připomínat slova v jiných jazycích. V tomto případě naráží na tvrzení, že Feri měl v jednom z případů zabarikádovat dveře nočním stolkem. (Zelenka a Rychlíková 2021)

Není pochyb, že se v případě těchto vtipů jedná o černý humor. Situace, na níž reaguje, v sobě obsahuje jistou nezvratnou ztrátu a vtipy zcela jasně poukazují na násilí v ní obsažené, přičemž další vývoj kauzy na tento cyklus vtipů ovlivňovat nebude. Humor rozsudky nezajímají. Nicméně pokud máme mluvit o zařazení tohoto cyklu do katastrofického humoru, dostaneme se k pozici, že do něj spíše nezapadá.

Jak jsme popsali v pasáži 4.5 *Nezvratnost nelze potlačit*, témata černého humoru lze dělit do kategorií násilí a tragédie, přičemž katastrofický humor čerpá převážně z tragédií. Vražda amerického prezidenta Johna F. Kennedyho je často brána jako jeden z prvních příkladů katastrofického humoru zaměřeného na smrt veřejné osobnosti (Davies 2003, s. 19) a zajisté zahrnuje násilí, nicméně vtipy jsou zaměřeny spíše na tragickou rovinu jeho skonu než na násilnost aktu, který ji způsobil. V případě cyklu okolo Feriho případu vtipy míří na jeho násilné chování, tragické rovině pohledu obětí se však zcela vyhýbají. Spíše, než

¹⁷ L. K., 25. 5. 2021, příspěvek na sociální síti Facebook.

¹⁸ P. R., 27. 5. 2021, příspěvek na sociální síti Facebook.

o katastrofický humor se může jednat o politickou satiru, zvláště pokud vezmeme v potaz Feriho veřejnou podporu aktivit zabývajících se prevencí sexuálního násilí a z ní vyplývající nesoulad s touto situací.

Pokud tedy srovnáme tři výše zmíněné cykly vtipů, nakolik lze v prvních dvou případech vůbec mluvit o cyklu, může nás napadnout, že ve vztahu k veřejným osobnostem je v našem prostředí mnohem populárnější politická satira než katastrofický humor. I onen výše popsaný pocit, že katastrofický humor o celebritách by přeci měl být rozšířený, protože je ve Švejkovi, tak mizí. Haškova práce je politickou satirou. Nicméně jsme narazili na zajímavý problém, který nemáme mnoho prostoru řešit a náš sběr nebyl zaměřen na jeho řešení. Naším cílem v této části práce je katastrofický humor představit jako koncept, tedy otázky jeho popularity jsou poněkud vedlejší.

5.3 Černý humor na šibenici

Druhý druh humoru, kterému se nyní budeme věnovat je humor šibeniční. Stejně jako katastrofický humor je vázán na konkrétní situace, které mohou být v obou případech velice podobné. Obrdlík mluví o obecně nebezpečných situacích, nicméně zdůrazňuje rovinu násilného útlaku společnosti, (1942, s. 709) což není překvapivé, vzhledem k tomu, že jeho článek vznikl v průběhu druhé světové války. Pokud mluvíme o nebezpečí, myslíme tím nebezpečí nejvyššího řádu, tedy situace hrožící smrtí. Dá se říci, že šibeniční humor má, zejména posluchačům, pomoci překonat strach ze smrti v situaci, v níž se nachází. (Nilsen a Nilsen 2014, s. 255)

Pro šibeniční humor je kromě jeho témat typický fakt, že má velice jasný účel. V jeho jádru je role sociální kontroly. Tento druh humoru posiluje morálku lidí zasažených danou situací, pomáhá jim překonat různé psychické překážky, a tak soustředit jejich činnost a myšlenky na boj za přežití. A pokud tento humor reaguje na situaci útlaku, může vést k demoralizaci utlačovatelů. Násilná reakce na šibeniční humor může být znamením nejistého postavení a slabosti. (Obrdlík 1942, s. 716)

Šibeniční humor je typickým příkladem humoru v jeho psychologických rolích, jak jsme již naznačili může mít terapeutické účinky a poskytovat psychickou úlevu. Nicméně podle situace může plnit i jiné role, které si brzy představíme.

5.4 Humor na místě a u televize

Pokud bychom tedy měli popsat vztah mezi šibeničním a katastrofickým humorem, nebudeme ho hledat v tématech, ale spíše v účelech a rolích, které takové vtipy plní. Můžeme si představit, že stejný vtip, reagující na stejnou situaci, by se dal zařadit do obou druhů humoru, podle toho, kdo ho vypráví.

V případě katastrofy lidé jí přímo zasažení, kteří se vypořádávají s následky a jsou zapojeni do záchranných operací, budou šířit vtipy, jež označíme jako šibeniční humor. Lidé, jimž tuto událost zprostředkují média sice také mohou být šokováni a psychicky rozrušeni, nicméně ve chvíli, kdy začnou šířit vtipy, mluvíme o katastrofickém humoru. U těchto vzdálených diváků, na rozdíl od přímo zasažených, některé role humoru částečně převezme časový odstup mezi událostí a momentem směšnosti.

U šibeničního humoru navíc podléhá jeho role jasnému účelu sociální kontroly a povzbuzení morálky, přičemž tento zastřešující účel u katastrofického humoru chybí. Tím neříkáme, že nedochází k psychické úlevě či projevům jiných rolí, nicméně reakce jednotlivců na katastrofický humor mohou být rozdílné. Potýkáme se tu tedy s nejasností a subjektivností, nicméně můžeme se přiklonit k tvrzení, že hlavním účelem těchto vtipů je spíše pobavení. (Davies 2003, s. 33)

Zvláštním případem pro otázku rozlišování mezi šibeničním a katastrofickým humorem je situace na začátku první vlny nákazy nemocí Covid-19 na jaře 2020. Na jednu stranu se jednalo o velice medializovanou událost, která již nějakou dobu probíhala jinde na světě a plodila tak katastrofický humor, zároveň se však začínalo jednat o situaci zasahující celou populaci České republiky.

První příklad¹⁹ zobrazuje vůdce Korejské lidově demokratické republiky Kim Čong-una, a poukazuje na totalitní praktiky, které tento stát používá na řešení různých problémů. Ačkoli vzniká v kontextu pandemie Covid-19, cílí spíše na nesvobodu v Severní Korei, než přímo na nemoc samotnou. Je tak spíše příkladem katastrofického humoru.

Druhý příklad²⁰ přidává vtipný popis k reklamě společnosti Alza, která s pandemií nijak nesouvisela. Byl sebrán, a pravděpodobně i vytvořen večer 12. března 2020, tedy v den, kdy byl poprvé vyhlášen nouzový stav. Tento moment korespondoval s prudkým nárůstem nakažených, zároveň nikdo dosud nebyl uzdraven. (Wikipedia 2021b) Navíc existoval nedostatek informací o onemocnění samotném a s tím spojená nejistota. Určitě v tomto kontextu lze hovořit o šibeničním humoru, nicméně lze polemizovat o tom, nakolik se jedinci cítili situací zasažení a nakolik si stále připadali jako vzdálení diváci. Pozdější humor spojený s pandemickou situací je spíše kritikou vládních rozhodnutí, než příkladem katastrofického či šibeničního humoru. Vtipy tohoto typu byly ve vztahu ke Covidu-19 zastíněny všudypřítomnou politickou satirou.

¹⁹ M. B., 13. 3. 2020, příspěvek na sociální síti Facebook.

²⁰ J. S., 12. 3. 2020, příspěvek na sociální síti Facebook.

Sto případů týdně, sto případů týdně!

Vidíme tedy, že hranice mezi šibeničním a katastrofickým humorem může být poněkud nejistá a individuální. Nicméně je můžeme poměrně jasně rozlišit, pokud se spíše než na pozici jedince vzhledem k situaci zaměříme na role humoru a jejich projevy. Obecně však můžeme říci, že se v obou případech jedná o poddruhy, které plně spadají do kategorie černého humoru, podle našich výše vytvořených kritérií.

6. Role a účinky černého humoru

Humor obecně zastává mnoho rolí, přičemž velkou část z nich naplňuje i černý humor. Tyto role se různě prolínají a projevují. Podle kontextu, úmyslu a přijetí můžeme vidět jejich průběh a účinky, což nám pomůže rozklíčovat, které z těchto rolí konkrétní vtip v dané situaci naplňuje. Zatímco pro rozlišení mezi běžným a černým humorem nám role příliš nepomohou, využijeme je při diskusi druhů, které pod černý humor částečně nebo plně spadají, jak jsme mohli vidět v předchozím oddílu v otázce katastrofického a šibeničního humoru.

6.1 Humor a komunikace

První širší skupina rolí, již se budeme zabývat, souvisí s komunikací a rétorikou. V tomto kontextu se zaměříme na čtyři role, konkrétně na identifikaci, ujasnění, vynucování a odlišení. (Meyer 2000)

Humor obecně umožňuje navázání a prohloubení vztahů s posluchači. Identifikace se tak projevuje skrze navození familiarity, zdůrazňuje společné znaky a snaží se překonat případnou propast mezi mluvčím a posluchačem. Ujasnění dále pracuje s takto navozenou atmosférou, jak nám označení této role napovídá, upevňuje a vysvětluje názory či normy. Humor napomáhá jednak k zapamatování těchto informací, zároveň je i nenásilnou formou, jak takové otázky představit. I poměrně seriózní normy mohou být vysvětleny způsobem, který působí na posluchače příjemně, tedy nevypadá jako kritika nebo moralizování a apeluje na společnou pozici. (Meyer 2000, s. 318-319)

Naopak vynucování je zaměřeno hlavně na kritiku, přičemž humor stále slouží ke zmírnění negativity situace a udržení relativně přátelské atmosféry. Navíc porušení norem samo se může jevit humorným, a je tak prostor vynutit nápravu smíchem, spíše než přísnou a vážnou reakcí. (Meyer 2000, s. 320) Odlišení, jak název napovídá, slouží k rozdělení skupiny na dva tábory. Prostřednictvím humoru je evokována mentalita my a oni, případně i rovnou dochází jasnému odlišení směřících se a uražených. Vtipy se zaměřují na rozdíly mezi skupinami, na kritiku a mohou být i formou přímé, ale nenásilné agrese. Nicméně tato role může být využita i členy kritizované skupiny jako forma distancování se od takových obvinění. (Meyer 2000, s. 321-323)

Mezi těmito rolemi můžeme sledovat jistou dualitu, tedy zatímco první dvě mají tendenci lidi sjednocovat, druhé dvě spíše rozdělují, ačkoli i u nich můžeme vidět sjednocovací efekt v rámci skupiny proti outsiderům. (Meyer 2000, s. 323) Pro dosažení sjednocovacího efektu v komunikaci je kladen důraz na úroveň humoru, která zdůrazňuje normalitu, rozdělovací efekt pak vyplývá ze zdůraznění odchylky. (Meyer 2000, s. 325) Pokud na humor nahlédneme v souladu s teorií nesouladu, můžeme vtip vidět jako kontrastování normálnosti a jeho porušení. Je pak na komunikátorovi, kterou z těchto složek upřednostní, a tedy jakého z výše zmíněných efektů dosáhne.

Článek, z něhož jsme vycházeli v této části, se soustředí převážně na rétoriku a vtipy, které mluvčí vytváří cíleně pro poměrně velké publikum, nicméně zmíněné poznatky platí i pro situace běžné komunikace a volně kolující vtipy.

Co se týče černého humoru a komunikace, jeho specifikem je potřeba pečlivě volit, zda je vhodné se k němu v dané situaci přiklonit. Běžný humor pracuje s výše zmíněnými rolemi s cílem navázat vztah s posluchači a případně ho dále prohloubit. Oproti tomu černý humor vyžaduje existenci alespoň nějaké úrovně intimity. (Gubanov, Gubanov a Rokotyanskaya 2018, s. 379) Pro hladkou a úspěšnou komunikaci je vhodné být nejprve seznámen s postojem posluchačů k černému humoru. Navíc můžeme spekulovat, že i lidé obvykle oceňující vtipy takového rázu si mohou vytvořit nepříznivý první dojem na někoho, kdo příliš rychle sklouzává k extrémnějším typům humoru.

6.2 Obrana a agrese černým humorem

Možná obecně nejznámější role humoru, která je často prezentována ve spojení s černým či šibeničním humorem, je jeho funkce jako obranného mechanismu. Kromě uvolnění stresu a úzkosti může humor přinést i pocit kontroly a pomáhá vytvořit psychologickou vzdálenost od náročné situace. Trauma celé skupiny, zvláště pokud je pevně udržováno v paměti, může vyvolat vlnu obranných vtipů, jak lze pozorovat na příkladu vtipů o holocaustu v izraelské společnosti, které ve velkém vznikají od devadesátých let minulého století. (Steir-Livny 2016, s. 114)

O obranné funkci humoru se dá mluvit v kontextu teorie uvolnění, kdy samo vyrovnání se s potlačovanými emocemi či myšlenkovými pochody lze považovat za projev obranné roviny humoru. Kromě samotného uvolnění přináší humor i pozitivní emoce a je znakem jisté

odolnosti, což jsou faktory, které také napomáhají duševní obraně. V sociální rovině pak můžeme obranný mechanismus vidět jako součást odlišovací role, kterou jsme probrali v rámci komunikace. (Proyer 2014)

Z pohledu psychoterapie je humor vítaný nejen v roli obranného mechanismu, ale i například jako nástroj budování důvěry. Skrze humor lze přistoupit ke stresujícím tématům, existuje i studie v níž byl využíván v behaviorální terapii k léčbě fobií. (Ventis 2014)

Zvláštní formou obranné role humoru je sebepodceňování či sebepoškození. „*Prohlášení se bezcenným může být provoláním, že jedinec ani nestojí za zabití.*”²¹ (Eagleton 2019, s. 60) Takto tematizovaný humor se snaží přinést dojem neškodnosti, ne vždy však mluvíme o obranné roli. V případě člověka, který je vnímán jako výše postavený, mohou sebepodceňovací vtipy spíše plnit roli identifikační, kterou jsme si představili výše.

Opačnou stranou mince je pak humor plnící roli agrese. Nicméně, jak jsme již probírali v oddílu 3.2 *Výsměch a teorie nadřazenosti*, ne vždy mluvíme v kontextu útoku o humoru. Výsměch, škádlení a pomluvy také často vyústí ve smích a pobavení posluchačů, nicméně je vhodné je vnímat jako něco odlišného. Oproti humoru nutně potřebují jasně daný terč, který je buď přítomen, jako v případě škádlení, nebo nesmí být přítomen, což vyžadují pomluvy. Výsměch pak otázku přítomnosti terče neřeší, funguje v obou případech. (Brock 2008, s. 551) Humor konkrétní terč nepotřebuje, mnohem snadněji pracuje s abstrakcí. Má také tendenci být mnohem méně agresivní než například výsměch, u něhož je agrese hlavní složkou. Humor se více soustředí na pobavení či zprostředkování jiné role než na přímý útok. (Brock 2008, s. 557)

Agresi humoru můžeme často pozorovat ve spojení s další rolí. Pokud se vrátíme k výše zmíněným rolím vynucování a odlišení, agrese spíše přichází jako vedlejší produkt kontrastního postavení, či ji můžeme vnímat jako prostředek k dosažení cílů těchto rolí. Stejně tak, pokud vidíme humor jako útok na hierarchie a normy, jeho agrese zprostředkovává kritiku či rituální očistu, (Douglas 1968) není ale cílem sama o sobě.

Přikláníme se tak k pozici, že agrese sice je jednou z rolí humoru, nicméně není příliš významná a je buď prostředkem jiných cílů nebo vedlejším produktem. Pokud nějaký výrok je primárně agresivní, jedná se spíše o výsměch než humor a je třeba takto tyto dvě formy

²¹ „*To declare oneself worthless may be to proclaim that one is not even worth killing.*”

komunikace odlišovat. To samé platí i pro černý humor. Sice může být pro některé posluchače zraňujícím a příliš agresivním, (Brock 2008, s. 557) ale to není jeho cíl. Jak jsme již zmínili, černý humor vyžaduje, aby jeho posluchači byli k danému tématu již předem znečitlivě, a proto by k němu měl vypravěč přistupovat pouze v sociálních kontextech, kdy je dostatečně obeznámen s tolerancí posluchačů a kdy je takový humor považován za vhodný.

V případě obranné funkce může být černý humor velice efektivní, přeci jen se dá obecně říci, že bránit se potřebujeme hlavně proti velice negativním zážitkům. Jasným příkladem může být šibeniční humor. Jak jsme si již ukázali, psychická obrana je jednou z jeho předních funkcí.

6.3 Humor jako řešení

Na humor obecně lze nahlížet jako na aktivitu, které může přinést řešení různým problémům. (Brock 2008, s. 555) Do jisté míry lze říci, že tato role vlastně zastřešuje většinu ostatních. To nás ale nemusí překvapit, stačí si uvědomit, že humor je formou komunikace a řešení problémů je něco, čemu se komunikace ve velké míře věnuje. I v případech vtipů, jejichž hlavním záměrem je pobavit, fungují v pozadí další procesy. Dá se říci, že teorie nadřazenosti i uvolnění jsou postaveny právě na řešení problémů. Ať se jedná o komunikaci kritiky nebo o překonání nějaké vnitřní překážky, vždy dojde k nějakému posunu v dané situaci. Pokud pojetí této role velice zobecníme, měli bychom slovo řešení vnímat spíše jako změnu a problém brát v tom nejširším smyslu, osvobozeném o jakékoli negativní konotace.

V průběhu práce jsme zmínili řadu dalších rolí humoru, kterým jsme v této pasáži ještě nevěnovali samostatný prostor. Avšak nás již mohlo napadnout, že jejich vysvětlení může být dosaženo prostřednictvím již zmíněných rolí. Příkladem může být role sociální kontroly, kterou jsme zmínili u šibeničního humoru. Ta zcela zjevně spadá pod řešení problémů, což ale není překvapivé. Pokud se podíváme blíže, může v jejím rámci najít i všechny čtyři komunikační role, tedy identifikaci, ujasnění, vynucování a odlišení. Sociální kontrola vyžaduje sjednocení zasažené skupiny a pokud mluvíme o šibeničním humoru v reakci na útlak, je třeba i jasného oddělení od agresorů. Jak jsme již zmínili, obranná role šibeničního humoru také spadá pod sociální kontrolu, přináší povzbuzení morálky a aspoň momentální psychickou odolnost nutnou pro efektivní řešení situace.

Není naším záměrem tvořit pečlivou soustavu vztahů různých rolí humoru a popisovat jejich vzájemné působení. Navíc se zdá, že veškeré funkce lze popsat v termínech již probraných rolí. Měli by nám tedy stačit čtyři komunikační role, s nimi spojené sjednocování a rozdělování, obrana, agrese a zastřešující měnění situací neboli řešení problémů. Pokud vezmeme příklad dosud nezminěné informativní role, mluvíme o ujasnění nebo vynucování podle kontextu vtipu. V případě vynucování s sebou takový vtip ponese i určitou míru agrese a obecně lze říci, že sdělení nějaké informace je řešením problému v širším smyslu. Tedy problém je absence této informace v posluchači, která je vyřešena jejím přenosem prostřednictvím vtipu.

7. Vtip a anekdota jako folklor

Humor lze nalézt v různých podobách téměř všude. Poznatky naší práce jde ve většině příkladů aplikovat na humor, ať pochází odkudkoli, zaměřujeme se však hlavně na kolektivní, „lidový“ humor, který je součástí současného folkloru. Zajímá nás tak hlavně vtipálek v hospodě, zatímco stand-up komik s předpřipraveným setem nespadá do našeho záběru. V případech ústního humoru je takové rozlišení poněkud snadnější, i když existuje řada mezi lidmi kolujících vtipů, které někdy zazněli i z úst Zdeňka Izera. Vypravěči během sběru v několika případech uvedli Izera jako pravděpodobný zdroj vtipu, ale připouštěli i možnost, že vtip slyšeli od někoho jiného, což však nevylučuje vliv tohoto televizního komika. Jednalo se však spíše o vtipy lechtivé než o příklady černého humoru, nejsou tedy obsaženy v této práci, což však nevylučuje možnost, že i některý z našich uvedených vtipů někdy z jeho úst zazněl.

V případě internetového humoru je situace poněkud složitější. V mnoha Skupinách a mezi uživateli obecně existuje tendence tvořit originální příspěvky a v případě sdílení označit autora, což jde proti lidovosti folkloru. Nicméně, jak si ukážeme později, klíčovým znakem folkloru je jeho přijetí a šíření komunitou. Tedy s nadsázkou, dokud uživatelé nezačnou příspěvek „krást“ a dále sdílet, jedná se o něco mrtvého a odmítnutého, nikoli o folklor. Na internetu však také existují hojně šířené a pečlivě „ukradené“ příspěvky, tedy sdílené bez odkazu na původní stránku, které ale obsahují vodoznak či jinou grafickou známku původu. Můžeme odhadnout, že během našeho sběru takové příspěvky často převažovali nad volně šířenými vtipy, tedy sbíraným materiálem. Zejména děl grafika Tomáše Bříňka, vystupujícího pod značkou TMBK, byl Facebookový News Feed plný.

7.1 „Lidový“ humor

Humor reprezentuje jen některé z žánrů „lidové“ tvorby, rozhodně však v současnosti patří k nejvitálnějším. Řada žánrů poněkud upadla urbanizací, rozvojem moderních způsobů trávení volného času a zábavy zprostředkované masovými médii. Vypravěči tak mají tendenci se přiklánět spíše ke kratším útvarům, pro delší žánry není v běžném životě tolik příležitostí. (Sirovátka 1991, s. 225-226) Jelikož až na výjimky nevěnovala folkloristika v minulosti vtipům mnoho pozornosti, (Sirovátka 2002, s. 54) nelze jasně říci, zda jejich popularita vzrostla či zůstává na podobné úrovni jako dříve.

Jedním ze specifických znaků folklóru je, že život konkrétního příkladu nezačíná jeho vytvořením, jako je tomu v případě literatury a dalších děl, ale až jeho přijetím obecně. Stejně tak posluchači definují, které z aspektů daného příspěvku zdůrazní a které opomenou. Podobným způsobem životní cyklus lidového díla i končí. Pokud již nemá pro danou komunitu žádnou hodnotu, je prostě zapomenuto. (Jakobson a Bogatyrev 1980, s. 4-6) O tomto specifiku mluvíme jako o principu kolektivní tvorby, tedy člověk příklad přináší a konzumenti mají podíl na jeho produkci. (Leščák a Sirovátka 1982, s. 15)

Co se týče osob zapojených do přenosu folkloru, je třeba uvažovat v jeho vlastních pojmech. Je chybné pokoušet se interpreta srovnávat s autorem či čtenářem díla. (Jakobson a Bogatyrev 1980, s. 10) Interpret příklad uchovává v paměti, realizuje jej v konkrétní podobě, přičemž jej může obměňovat a dále tento materiál šíří. (Leščák a Sirovátka 1982, s. 116) Interpretace, kterou přináší tak nemusí být čistě pasivní, může materiál aktualizovat či přetvářet. Podle důrazu na takové inovace můžeme interprety i dělit na aktivní a pasivní. Vždy však platí, že způsob přednesu je v rámci folkloru stejně důležitý, jako materiál sám. (Leščák a Sirovátka 1982, s. 120-121)

Interprety lze různě dělit podle věku, pohlaví či profese. (Leščák a Sirovátka 1982, s. 116) Zejména ve starší literatuře se pak můžeme dočíst, že vtipy a anekdoty jsou záležitostí čistě mužských interpretů, zatímco ženy upřednostňují jiné folklorní žánry. (Čapek 2009, s. 39) S přihlédnutím k našemu sběru, který se však na tuto otázku nezaměřoval a nepředstavuje dostatečně velký vzorek, se odvážíme tvrdit, že taková pozice je neopodstatněná. V našem sběru sice převažovali mužští vypravěči, nicméně byly sebrány vtipy i od několika žen. Přinejmenším v současnosti můžeme v naší kultuře mluvit o černém humoru jako o celospolečenském fenoménu. Preference, které můžeme sledovat v korelaci k různým faktorům osobnosti, se samozřejmě liší, nicméně během našeho sběru nic nasvědčovalo tomu, že by ukazatele jako pohlaví či věk dospělých osob dokázaly odlišit skupinu, která by černý humor odmítala.

Pokud bychom se měli vrátit k vtipům, které vypravěči pravděpodobně slyšeli či viděli v masových médiích, stále můžeme hovořit o folkloru, pokud tyto příklady dále kolují mezi lidmi. I v minulosti existoval vliv mimo-folklorních pramenů, například divadla, knih či kalendářů, avšak nebyl tak výrazný, jako v posledních dvou stoletích. (Leščák a Sirovátka

1982, s. 123-124) Tedy ani tolik nezáleží, odkud vtip pochází, dokud je dále interpretován mezi lidmi, můžeme mluvit o folkloru.

7.2 Vtip a další žánry

Co se týče žánrů humoru v rámci folkloru, poměrně jasně můžeme rozlišit humorné vyprávění a anekdotu. První z nich je delší povídkový útvar, založený na ději, zatímco anekdota je kratší a zaměřená čistě na svou pointu. Humorné prvky obsahují i jiné žánry, nicméně v takovém případě se nejedná o jejich hlavní záměr. Co se pak týče pojmu vtip, bývá autory používán jako synonymum k anekdotě. (Leščák a Sirovátka 1982, s. 176-177)

Pokud se tedy blíže podíváme na vtip, uvidíme, že „*podstatný a dosti záhadný rys anekdoty je, že vždycky vystupuje jako zbrusu nová.*” (Čapek 2009, s. 35) Její vnímaná novota napomáhá vyvolání smíchu, překvapení či uvolnění je výraznější u vtipu, který neznáme. Nicméně řada výzkumů a stejně tak i náš sběr ukazují, že „*většina anekdot je „nová” len zdanlivo a len pre daný okamih.*” (Leščák a Sirovátka 1982, s. 178) Jedním ze způsobů, jak se staré vtipy udržují při životě, je procesem variací, tedy obměnou kontextu či vystupujících postav. (Sirovátka 1991, s. 229) Avšak i staré vtipy, bez větších obměn stále kolují, stačí když je posluchači pozapomenou. Příkladem může být následující vtip, který se v dané skupině lidí v téměř totožné podobě vypráví pravidelně již několik let.

„Jakej je rozdíl mezi bed'arem a knězem? Bed'ar se ti udělá na obličejí až ve třinácti.”²²

Dalším specifikem vtipů je, že se často vyskytuje v tematických cyklech. O těch jsme se již trochu zmínili v rámci oddílu 5. *Katastrofy blízké a vzdálené*. Jedná se vlastně o rodiny vtipů, které postupně vnikají okolo konkrétního tématu. (Čapek 2009, s. 36) Mimo tematické okruhy lze vtipy sdružovat i podle variací. Tedy starý vtip je aktualizován pro nové téma. V některých případech může takovýto recyklovaný vtip být jedním z prvních z nového tematického cyklu. (Ellis 2003, s. 54)

7.3 Cyklus somálských vtipů

Jedním z nejvitálnějších tematických cyklů je v našem sběru hojně zastoupená skupina somálských vtipů. Během sběru často nastávala situace, kdy první vtip, který konkrétní

²² A. D., 28. 6. 2019 a 26. 6. 2020, přátelské setkání.

vypravěč představil po dotazu na černý humor, patřil do tohoto cyklu. Tyto vtipy zdánlivě v nezměněné podobě kolují mezi Čechy již desetiletí. Jelikož svým tématem naráží na hladomor v Somálsku v roce 1991, (Wikipedia 2021a) který byl v obecném povědomí dále upevněn filmem *Černý jestřáb sestřelen*,²³ a i na hladomory následující, můžeme o něm mluvit jako o katastrofickém humoru.

Kromě toho, že tento cyklus stojí jako příklad proti tvrzení o nutnosti novosti či aktualizování vtipů, je i příkladem černého humoru, šířeného mužskými i ženskými vypravěči. Dá se říci, že právě jeho neměnnost a dlouhá tradice jsou důvodem, proč je tento cyklus prvním a nejčastějším příkladem černého humoru, na nějž si vypravěči vzpomenu. Uvedme si tedy některé příklady z tohoto cyklu, které se objevily během našeho sběru.

„Víš, jak vypadá fotka somálský rodiny? Jako čárovej kód.”²⁴

„Víš, kolik somálců se vejde do nákupního vozíku? Žádnej, všichni propadnou.”²⁵

„Co znamená zrnko rýže v záchodě? Somálec celou noc zvracel.”²⁶

„A jak rozeženeš somálskou demonstraci? No přece větrákem.”²⁷

Podobně jako vtipy o cikánech nebo oblíbené anekdoty o bačovi se i tento cyklus často vypráví poměrně pohromadě, jak můžeme vidět na příkladu našeho sběru. Zde jsme uvedli jen některé příklady. Během sběru při posezení v restauračním zařízení U Českého lva v Praze se situace vyvinula do cílevědomého pokusu vyjmenovat všechny somálské vtipy, které si přítomní vypravěči pamatují. Přítomní si tedy byli plně vědomi, že se jedná o staré vtipy, které všichni slyšeli již mnohokrát, ale to jim nezabránilo se jimi stále bavit. Zdánlivá novost vtipů jistě může pomoci vyvolat co největší salvu smíchu, zdaleka však není tak nutná, jak bývá tvrzeno.

²³ 2001, režie Ridley Scott.

²⁴ D. N., 28. 5. 2021, pracovní setkání.

²⁵ P. L., 18. 10. 2019, při posezení v restauračním zařízení U Českého lva v Praze.

²⁶ J. M., 18. 10. 2019, při posezení v restauračním zařízení U Českého lva v Praze.

²⁷ L. H., 18. 10. 2019, při posezení v restauračním zařízení U Českého lva v Praze.

7.4 Ústní a internetový humor

Ústní a internetový humor se liší dvojitým způsobem. V první řadě internetový humor umožňuje šíření vizuálního humoru. Naopak ústní humor je představován skrze živé vystoupení, díky kterému často obsahuje projevy vypravěče, jenž internetový humor nedokáže zprostředkovat. Co se týče běžných vtipů, mohou přeskakovat mezi ústním předáváním, zachycením v internetové sbírce, odkud se opět mohou dostat do ústního oběhu jinde. Ačkoli si dokážeme představit ústně předávání vtipů, které nemohou fungovat v psané podobě, kvůli vysokému podílu živé performance na jejich humoru, mnohem častěji narážíme na problém přenosu opačným směrem. Specifika vizuálního humoru se ztrácejí při pokusu o ústní přenos. (Oring 2016, s. 133) Jedinec může na svém telefonu ukázat vizuální vtip i při živém setkání, nicméně posluchač ho nemá jak dál šířit, pokud mu není poslán, k čemuž je ale stále využíván internet.

Ačkoli se nejedná o příklad černého humoru, v zájmu pokoření výzvy se pokusíme o nemožné a uvedeme v psané podobě vtip, který v psané podobě příliš nefunguje.

„No, a víte, co řekl kapr, když vylezl na kopec?“

Následně vypravěč zapaří a otevře ústa do O.²⁸

Vypravěč se svou pózou snaží napodobit vzhled kapra, který se pokouší mluvit, ale nemluví, protože je ryba. Jedná se typický příklad vtipu založeném na nesouladu, s tím specifikem, že rozpor je znázorněn akcí, nikoli slovy.

Vidíme tak, že živé vystoupení je velkou částí ústně předávaných vtipů a ústního folkloru obecně. Nese s sebou určitá specifika. Jedná se o komunikaci a společenskou událost, tedy je nutná přítomnost alespoň dvou lidí. Účastníci se pak podle rolí dělí na vypravěče a posluchače, z čehož plynou očekávání spojená s jednáním v těchto rolích. Živá vystoupení jsou si také podobná, díky čemuž je lze kategorizovat, nicméně se zároveň jedná o jedinečné události. (Salzmann 1997, s. 166) V případě našeho sběru, by se všechna vystoupení dala shrnout jako vzájemné vyprávění vtipů během přátelského setkání, tedy co se týče kategorií, mluvíme ve všech případech o jedné a té samé.

Živé vystoupení díky své jedinečnosti nechává mnoho prostoru pro interpretaci a obměny daného vtipu, které nemusí vždy pocházet pouze od vypravěče. Posluchači si

²⁸ P. B., 18. 12. 2019, firemní večírek.

například mohou vyžádat větší expresivitu interpreta, čímž dostanou vtip do jiné podoby. Případně dynamika přednesu značně posiluje údernost překvapení a nesouladu, jako je tomu u následujícího příkladu.

„Dobrý den, máte doma psa?’, Ano.’, Já roznáším letáky’

„Dobrý den, máte doma psa?’, Ne, nemáme.’, Otevřete, GESTAPO!’”²⁹

Tento příklad jistě může působit vtipně i takto na papíře, nicméně smích u něj budí hlavně povedená interpretace. Nejistota hlasu při položení otázky, která přechází až do kňučení při replice s letáky, jsou při živém vystoupení kontrastovány s co nejagresivnějším řvaním ve chvíli, kdy je zjištěno, že daná domácnost psa nemá. Možnost repliky zahrát a případně zapojit obecenstvo jsou nespornou výhodou ústně předávaného humoru.

Ačkoli se může zdát, že tomu tak není, i internetový humor se pojí s jistou interpretací svého šířitele. Tedy i v rámci Facebooku interpret stále plní všechny čtyři role, které jsme uvedli v sekci 7.1 „Lidový” humor. Spíše, než v paměti však materiál uchovává v elektronických úložištích. Co se týče obměn, ty se omezují na vytváření nových vtipů založených na stejném vzoru. Drobné změny v rámci materiálu vzniklé chybným rozpomenutím si či úmyslnou obměnou pro kontext vyprávění vtipu jsou často technicky znemožněny, jelikož sdíleny jsou většinou celé soubory s obrázkem či dochází k doslovnému okopírování textu elektronickými nástroji. Konkrétní podobu však interpret může stále ovlivnit například tím, že sdílený příspěvek doplní komentářem.

7.5 Meme a vizuální humor

V případě internetového humoru, zejména co se týče sociálních sítí, mluvíme hlavně o vizuálních vtipěch. Běžné anekdoty se vyskytují spíše v rámci sbírek webových stránek zaměřených na jejich shromažďování a zveřejňování. (Otčenášek 2007, s. 365) Ačkoli mohou působit archaicky a zanedbaně, využili jsme jich i v rámci naší práce. Zdá se však, že jejich zlatá éra je dávno pryč.

Jak jsme již několikrát zmínili, nejčastější formou vtipů na internetu jsou vtipy vizuální. Tedy obrázky různého původu, ve většině případů doplněné textem či komentářem. Přejít od textových záznamů vtipů k tomuto typu byl umožněn zvýšením přenosových rychlostí,

²⁹ A. D., 26. 6. 2020, přátelské setkání.

jedná se tedy o velice moderní záležitost. (Shifman 2014, s. 389) Existuje určitá tendence tyto internetové vtipy označovat pojmem meme, nicméně lze říci, že jsou jen jednou z jeho forem, jelikož meme nemusí být nutně humorný. (Shifman 2014, s. 391)

Tento původně akademický termín označující obecnou kulturní jednotku, přešel do běžného užívání a používá se spíše ve spojitosti s digitálními jednotkami. Internet a digitální technologie pak umožňují jejich rychlé šíření a snadnou transformaci. Stránky a zejména sociální sítě uživatelům ukazují veřejné reakce na konkrétní příklady, přičemž ty, které budí nejvíce pozornosti jsou dále popularizovány. Tyto faktory, spolu s participativním principem Webu 2.0 vedou k tomu, že sdílení memů je hlavní hnací silou internetu. (Shifman 2016, s. 199-200) Je vhodné také poznamenat, že podle původní Dawkinsovi teorie se memy mění náhodně, v současnosti jde o čistě záměrný proces. Zároveň spíše, než jednotlivě se šíří ve skupinách, (Shifman 2016, s. 201) které mohou být tematickým cyklem vtipů nebo se sdružovat na základě používání stejné techniky, komunikační jednotky či prostě formátu.

Internetové vizuální vtipy jsou často kolážemi, přičemž často může takový slepenec působit záměrně amatérsky (Shifman 2014, s. 390) nicméně postupným vývojem vkusu tvůrců a konzumentů internetového humoru dochází k oblibě vizuálně kvalitních děl. Ukažme si jednu takovou koláž³⁰, která se týká případu Domika Feriho, který jsme probírali v pasáži *5.2 Tragédie veřejných osobností*.

³⁰ D. P., 26. 5. 2021, příspěvek na sociální síti Facebook.

Původní obrázek je používán jako podklad pro mnoho internetových vtipů, v tomto případě pětice mužů obdržela Feriho obličej, přičemž můžeme říci, že úprava fotografie je poměrně kvalitní, avšak je stále vizuálně velice zřejmé, že se jedná o koláž.

Formát tohoto vtipu se nazývá Piper Perri Surrounded a má reprezentovat ignorování hrozících problémů či nebezpečí. Většinou je používán jako původní fotografie bez úprav s popisky, nicméně se jedná o natolik známé meme, že může být vizuálně reprezentováno i jiným obrazem. (Know Your Meme 2021) Pokud bychom měli popsat vztah mezi meme a vizuálním vtipem na tomto konkrétním příkladu, můžeme říci, že výsledný vtip je koláží dvou memů, již popsaného podkladu a vizuální reprezentace Dominika Feriho. Zároveň však samu koláž můžeme označit za nově vzniklý meme, který se může dále šířit v této podobě bez úprav, či může být dále upravován.

Představili jsme si tedy různé formy vtipu a jejich šíření po internetu i ústně. Tyto poznatky platí pro humor obecně, tedy nejsou specifické pouze pro černý humor. Nyní jsme se dostali do fáze, kdy jsou všechny obecné záležitosti humoru představeny a dále budeme se tak věnovat pouze černému humoru a pojmům příbuzným či jinak s ním souvisejícím.

8. Extrémní, zvrácený a další humor

V průběhu práce jsme jednu z kapitol věnovali katastrofickému a šibeničnímu humoru, zároveň jsme v úvodu textu zmínili i morbidní a brutální humor. Všechny čtyři pojmy jsou nějakým způsobem podřazeny černému humoru, nicméně nejsou v této pozici sami. Dalším velice širokou skupinu reprezentuje zvrácený humor, který si již brzy představíme. Poměrně zvláštní entitou ve vztahu k černému humoru je pak humor extrémní. Mimo tuto šestici budeme v této pasáži pracovat i s jinými pojmy, nicméně výše zmíněné svou obecností vyžadují poněkud více pozornosti.

8.1 Extrémní humor

Extrémní humor je, jak již bylo řečeno, poněkud zvláštním pojmem, nicméně jeho představení bude poměrně rychlé. Můžeme mluvit o třech pohledech na tento fenomén, přičemž v naší práci se přikloníme pouze k jednomu z nich.

První z nich vidí extrémní humor jako pojem nadřazený černému humoru. Buď zahrnuje i provokativní a agresivní vtipy, které podle nás spadají do běžného humoru, nebo zaujímá místo černého humoru podle naší definice, přičemž ho posunuje do pozice zvráceného humoru, již si představíme vzápětí. První pozici jakéhosi útvaru plujícího nad naší dichotomií mezi běžným a černým humorem lze označit za zbytečnou a zdá se, že v tomto smyslu se pojem extrémního humoru většinou nepoužívá. Druhá pozice je čistě otázkou terminologie, přičemž v rámci této práce se přikláníme k již představenému pojetí černého humoru.

S touto pozicí však souvisí druhý pohled na extrémní humor, který lze považovat za nejvhodnější. Totiž, že extrémní humor je pouze méně používaným synonymem. Jelikož témata černého humoru lze obecně popsat jako extrémní situace, nic nám nebrání používat tyto pojmy zaměnitelně. Z pozice intuice se tento pohled zdá být přesnějším než poslední pozice.

Třetí pohled bere extrémní humor jako další eskalaci černého humoru, tedy formu mu podřazenou. Tedy opět se dostáváme do pozice, kterou bychom připsali zvrácenému humoru. Spíše než zvrácený a extrémní humor rozdělovat podle stupně eskalace se zdá být vhodnější je v rámci tohoto pohledu ztotožnit. Ačkoli tento přístup nepřináší výrazné problémy a je

i některými jedinci zastáván, stále se přikláníme k druhé pozici. Je obtížné si představit černý humor, který by nebyl extrémní a dokud držíme jeho pozici nadřazeného pojmu, je lepší slovo extrémní používat jako synonymum než označení pouhé části.

8.2 Kdy je černý humor zvrácený

Jak jsme si již naznačili výše, zvrácený či zvrhlý humor je poddruhem černého humoru, který se vyznačuje eskalací. Nejedná se o zcela všeobecně přijímanou pozici, stejně jako v případě černého a běžného humoru existuje určitá tendence nehledat jasné rozlišení mezi zvrhlým a černým humorem. (Beermann 2014, s. 692)

Jistá bezcitnost je nutná pro černý humor obecně, což jsme si představili v kapitole 4. *Čím je humor černý.* Zároveň se nezdá, že by zvrácený humor byl nějak specifický, co se týče témat. Rozlišení tak spíše než na rovině vnitřního rozpoložení nebo témat budeme hledat v rolích a záměrech tohoto typu humoru.

Dundes ve svém článku o cyklu vtipů s mrtvým dítětem píše, že tyto vtipy byly vyprávěny „s úmyslem šokovat či znechutit posluchače.”³¹ Tento cyklus pak výslovně označuje za zvrácený humor. (1979, s. 145) O tento úmysl vyvolat šok či znechucení opřeme naše rozlišení mezi černým a zvráceným humorem, nejprve si však uvedeme jeden příklad.

„*Víš, co to je, když se dva bezdomovci mlátí kartony? Polštářová bitva.*”³²

Tento vtip je založen na nesouladu mezi představou polštářové bitvy, neboli bezstarostné a neškodné zábavy, s realitou života na ulici. Zároveň poukazuje na to, že někteří bezdomovci doopravdy využívají kartonové krabice jako lůžkoviny. Vyprávěn však byl pouze pro pobavení, vypravěčovým záměrem nebylo podat sociální komentář, ale prostě co nejvíce šokovat.

Jaké role může takový vtip v tomto kontextu plnit? Působit v rámci nějaké role není jeho hlavním záměrem, jedná se vtip pro vtip. Dokud si je vypravěč jistý, že takový vtip bude přijat všemi přítomnými kladně, jedná se případ identifikace, zároveň však může plnit i roli odlišení, pokud se snaží najít mezi přítomnými ty, kteří takovému humoru neholdují.

³¹ „*with the intent to shock or disgust listeners.*”

³² P. L., 27. 9. 2019, pracovní cesta.

Lze se domnívat, že úmysl šokovat a znechutit značí roli odlišení, avšak zvrácený humor bývá vyprávěn mezi posluchači, kteří chtějí či alespoň jsou ochotni ho slyšet. Vtipy tohoto typu jistě mohou rozlišit jedince méně znečitlivělé k tématům černého humoru, ale pokud jsou vyprávěny v kontextu vzájemné výměny zvrácených vtipů, je takové rozlišení spíše vedlejším efektem.

V případě cyklu vtipů s mrtvým dítětem přichází Dundes s řadou úvah ohledně zdrojů jeho popularity. Mluví o zesměšňování lidské krutosti v souvislosti s válkou ve Vietnamu, strachem z moderních technologií či rasismu. Jako nejpravděpodobnější pak označuje boj proti pocitu viny spojenému s přerušáním těhotenství a užíváním antikoncepce (Dundes 1979, s. 153-154) či boj dospívajících proti stresu spojenému s myšlenkou rodičovství. (Dundes 1979, s. 157) V takovém kontextu vidíme, že obranná role humoru je zdůrazněna a cyklus zvrácených vtipů pomáhá systematickému znečitlivění posluchačů k danému tématu. Folklor do určité míry reflektuje kontext svého vzniku, tedy značná popularita zvráceného humoru v určitém období poukazuje na zvrácenost společnosti, z níž takový folklor pochází. (Dundes 1979, s. 155)

Pokud tedy budeme vycházet z našeho tvrzení, že zvrácený humor se vyznačuje jistou eskalací a přikloníme se i k našim poznatkům ohledně cyklu vtipů s mrtvým dítětem, vidíme tendenci posunovat toleranci jednotlivce k černému humoru. Obranná role je tu soustředěna spíše na prevenci či boj proti dlouhodobému emočnímu napětí tím, že se snaží jednotlivce znečitlivět co nejčernějšími vtipy. Eskalace tu probíhá na úrovni jednotlivce, který si postupně zvyká na určitá náročná témata a výsledkem je určitá úroveň lhostejnosti vůči myšlenkám, jež by mu dříve způsobili šok či znechucení.

Samozřejmě je možné hledat i jiná rozlišení mezi černým a zvráceným humorem či nerozlišovat vůbec, avšak zde popsaná myšlenka zvráceného humoru jako poddruhu, který je využíván k duševní obraně jednotlivce skrze cílené znečitlivění vůči náročným tématům, se zdá být poměrně smysluplnou. Takto popsaný druh černého humoru se nabízí k dalším pracím, což je vlastně vítaný výsledek, pokud se snažíme nějakým způsobem ukotvit neukotvenou terminologii.

8.3 Další druhy černého humoru

Řadu druhů humoru, které plně nebo částečně spadají pod černý humor, můžeme popsat jako definované na základě tématu. Jedná se spíše o cykly vtipů či širší tematické rodiny než druhy specifické co do rolí či postavení. U některých můžeme pozorovat i souvislost s dalšími poddruhy černého humoru. Například, jak jsme viděli v pasáži 6.2 *Obrana a agrese černým humorem*, vtipy o holokaustu mohou být považovány za šibeniční humor, pokud je vypráví Židé.

Některé tematické skupiny, jako vtipy o tchýních, manželkách, prostitutkách či Pepíčkoví, existují jak v rámci běžného, tak i v černém humoru. Jejich přístup se totiž pohybuje od hravého a neškodného, až po zahrnutí extrémních témat. Můžeme tak na ně uplatnit stejná kritéria, která obecně používáme pro rozlišení mezi černým a běžným humorem. U řady skupin pak platí, že svým tématem plně spadají pod černý humor. Nesporným příkladem je cyklus somálských vtipů. Stejně tak vtipy o romské menšině jsou vždy černým humorem, jelikož obsahují rasistický podtón a často jsou násilné, jako třeba následující příklad.

„Co se stane, když na Košice spadne bomba? Bude se točit druhý díl Cikáni jdou do nebe.”³³

Tento vtip poukazuje na známý fakt, že Košice obývá značná populace romské menšiny. Využívá název sovětského filmu *Cikáni jdou do nebe*,³⁴ na Pardubicku je dílo stále známo a uchováno v povědomí díky divadelním inscenacím pod širým nebem v amfiteátru hradu Kunětická hora před několika lety.

Co se týče morbidního a brutálního humoru zmíněných v kapitole 1. *Úvod*, je možné na ně nahlížet také jako na tematické skupiny. První z nich se zaměřuje zejména na smrt, druhý pak na přehnané násilí. Z vtipu, který mluví o jejich rozlišení oproti černému humoru můžeme vidět tendenci k jisté eskalaci. Zdá se tedy vhodné je označit za poddruhy zvráceného humoru, které se vyznačují specifickou tematikou.

Katastrofickému a šibeničnímu humoru jsme již věnovali kapitolu 5. *Katastrofy blízké a vzdálené*, kde jsme je popsali jako poddruhy černého humoru pojící se s konkrétními náročnými situacemi. Katastrofický humor je pak pohled diváka a lze jej také zahrnout,

³³ A. K., 23. 12. 2019, rodinná sešlost.

³⁴ 1975, režie Emil Loteanu.

alespoň částečně pod rámeček zvráceného humoru. Šibeniční humor pak pochází od přímých účastníků a slouží sociální kontrole a mentální obraně. Jeho vztah ke zvrácenému humoru je otázkou spíše, než o systematické znečitlivění se jedná o momentální stav potlačení emocí. V této práci se přikloníme spíše k tomu, že je vidět odděleně, nicméně tuto pozici zde nezastáváme příliš pevně.

Co se týče politické satiry či různých cynických komentářů, můžeme o nich mluvit jako o tematických skupinách, v jejich případě pak vidíme spíše jen částečný překryv s černým humorem. Stejným způsobem nahlížíme i další zde nezmíněné druhy humoru. Již nás nenapadá další specifický případ humoru, který bychom v rámci vztahu k černému humoru nemohli označit jako pouhou tematickou skupinu.

Vytyčili jsme tak jistou hierarchii vztahů mezi druhy černého humoru, což byl jeden z hlavních cílů této práce. Nyní nám zbývá pouze prozkoumat, co černým humorem není a zodpovědět otázku, zda tento druh humoru má nějaké hranice, za které se ani on nemůže vydat.

9. Co není černý humor

Dostali jsme se tak téměř nakonec naší práce, zbývá nám jen ujasnit naše vymezení černého humoru a představit několik dosud nezmiňovaných pojmů, které lze potkat v kontextu jeho diskuze. Také zde přiblížíme vztah černého humoru k posluchačům, kteří ho odmítají, čímž zároveň i obhájíme užití vtipů pod černý humor spadajících v tomto textu.

9.1 Co už není vtip

*„Odpověď na otázku, kdy vtip není vtipem? je, tvrdím, ve své podstatě nezodpověditelná. I sama otázka je tak trochu vtipem – nekompromisní kontradikce v termínech.”*³⁵ (Kapferer 2015, s. 97) Přesto se v této pasáži podíváme na některé pozice ohledně této otázky.

Někteří autoři zastávají názor, že nevhodnost, bezcitnost a překročení hranice sociální přijatelnosti je přesně tím místem, kde jakýkoli humor končí. Obecně se očekává, že vtipy jsou přijatelné, dokud je zasažená strana toleruje a je ochotna se jim smát. (Kapferer 2015, s. 96) Nicméně jak jsem si ukázali v pasáži 6.1 *Humor a komunikace* ve spojení s rolí odlišování, může být odmítnutí vtipu částí společnosti jeho přímým cílem. A ono odmítnutí samo může být humorné a přispět k větší salvě smíchu, která doprovází původní vtip. (Kapferer 2015, s. 96) Humor obecně a obzvláště pak satira nebo černý humor jsou mimo běžnou morálku, neresppektují konvence a aktivně působí proti moralizování a všem formám legitimacy. (Kapferer 2015, s. 107) Pokud je podstatou humoru útočit na společenské konvence o tom, co je přijatelné, pak překročení hranice přijatelnosti je to, co se od humoru očekává. Ve chvíli, kdy je vtip nepřijatelný pro rigidní struktury spíše, než aby přestal být humorem, se jím teprve stává. Na jakákoli pravidla lze nahlížet jako na formu společenské ztuhlosti, kterou má humor, jak jsem si ukázali v pasáži 3.2 *Teorie nadřazenosti a výsměch*, potírat.

Podle jiných nelze nalézt motiv natolik posvátný či strašný, aby o něm nemohli být vytvářeny vtipy. Jsou to právě tabuizovaná témata, která jsou předmětem humoru nejčastěji. (Dundes a Hauschild 1983, s. 249) U černého humoru pak tento vztah vidíme ještě jasněji.

³⁵ „The answer to the question, when is a joke not a joke? is, I contend, ultimately unanswerable. Even the question is a kind of joke—a thoroughgoing contradiction in terms.”

Z jeho obvyklých definic víme, že tento druh humoru se zaměřuje výhradně na tabuizovaná témata.

Pokoušet se najít téma, které nemůže být použito ve vtipu, je vlastně špatný přístup k problematice. Odmítnutí vtipu, jelikož je za hranou jakéhokoli humoru, i černého, nelze přiřazovat tématu či vtipu samotnému. Pochází totiž z kontextu jeho prezentace, z řad posluchačů. Nemůžeme tedy říci, že nějaký humor je sám o sobě za hranou či špatný. Je chybou vypravěče, že špatně zvolil příležitost a své publikum, pokud jeho vtipy odmítá. Provokativnost či extrémnost humoru jsou jen jedním a jeho aspektů. Podívejme se na jeden příklad.

„Když vidíš černou kočku, černou vnučku, černou babku, černého dědka... tak děda nevytáhl řepu, ale kabel vysokého napětí.”³⁶

Jakého hledáme posluchače, aby byl tento vtip úspěšný? Musí být dostatečně znečitlivělý, aby se dokázal smát humoru o smrti, avšak to je možná ten nejmenší požadavek. Především potřebujeme, aby posluchač chápal koncept nebezpečnosti elektrického proudu a dokázal si ho spojit s velice abstraktním popisem smrti v tomto příkladu. Dále je vhodné, aby posluchač znal pohádku O veliké řepě, jinak mu rozpor, na němž je tento vtip postaven, nedejde. Nicméně hlavním předpokladem, který máme tendenci poněkud přecházet, protože jej považujeme za samozřejmý, je znalost českého jazyka. Pokud posluchač neumí česky, můžeme si být téměř jisti, že neocení vtip v českém jazyce.

Příkláníme se vlastně k tomu vidět černý humor z podobného úhlu jako humor v českém jazyce. To, že vtip není oceněn, není jeho problémem, ale jedná se o problém zvoleného publika. Lidé odmítající vtipy o určitém tabuizovaném tématu, ať tak činí obecně nebo pouze při dané příležitosti, jsou nevhodnými posluchači černého humoru, stejně jako posluchači bez znalosti českého jazyka jsou nevhodným publikem pro vtipy v českém jazyce. Naše pozice tedy je, že hranice humoru neexistuje. Není humoru, který by byl nevhodný, nevhodní jsou pouze posluchači. A je pak na vypravěči rozpoznat vhodnost publika pro vtipy, jež se chystá vyslovit. Případná negativní reakce je výsledkem jeho volby posluchačů a příležitosti.

³⁶ A. K., 23. 5. 2020, rodinné setkání.

9.2 Role folkloristy

Odhlédněme na chvíli od vypravěčů i posluchačů a podívejme se na naši pozici v rámci této práce. Přístup tohoto textu, alespoň co se sběru příkladů černého humoru týče, je přístup folkloristy. Zmíněné vtipy mohou působit nemístně v kontextu akademické práce, ale jak píše Linke a Dundes: „*Folkloristé, podle nás, mají povinnost folklor přesně zaznamenávat a přednášet, nehledě na to, koho může urazit.*”³⁷ (1988, s. 3)

Osobní vkus by neměl při sběru hrát roli. Je třeba zaznamenat materiál, s nímž se setkáváme. Existence konkrétních vtipů v dané společnosti o ní něco vypovídá. (Dundes a Hauschild 1983, s. 250) Folklor reflektuje, která témata jsou aktuální. Případná interpretace je pak na nás. Například rozšířenost vtipů o romské menšině jistě můžeme použít při debatě skrytého rasismu v naší společnosti. Nicméně taková diskuse není cílem této práce. V tomto textu se pouze snažíme s pomocí rozmanitého vzorku vtipů pochopit něco o podstatě černého humoru.

9.3 Vulgární a agresivní vtipy

Jak již jsme naznačili v pasáži 8.3 *Další druhy černého humoru*, některé cykly vtipů spadají pod černý humor jen částečně. Můžeme se však setkat s tendencemi je celé shrnout pod hlavičku černého humoru.

Jedná se totiž o vtipy často vulgární či poměrně agresivní, a pokud někdo všechno alespoň trochu nevhodného považuje za černý humor, zcela určitě tak označí i tyto vtipy. Takový pohled však neodpovídá našemu rozlišení mezi černým a běžným humorem, které jsme představili v kapitole 4. *Čím je humor černý*. Pro lepší uchopení situace si ukážeme příklad takového vtipu.

„*Víš, jak vypadá poloha ,Na Mrazíka’? Dáš manželku na balkon a jebeš na ni.*”³⁸

Tento vtip naznačuje sexuální tematiku a lze na něj nahlížet i jako formu agrese vůči zasažené straně, i když v kontextu vyprávění vystupuje spíše v roli identifikace. Nicméně můžeme o něm mluvit jako o vulgárním, agresivním a do určité míry i nevhodném. Přesto se

³⁷ „*Folklorists, in our view, have an obligation to record and report folklore accurately, no matter whom it might offend.*”

³⁸ A. K., 2. 12. 2020, rodinné setkání.

nejedná o černý humor. Uvolnění přenesené tímto vtipem je okamžité, nevyžaduje předchozí znecitlivění vůči tématu. A téma samotné, ačkoli zprostředkovává poněkud násilnou fantasií, postrádá onen prvek nezvratnosti, který od černého humoru očekáváme.

Jistě existuje humor spadající do tematického cyklu vtipů o manželství, který můžeme popsat jako černý humor. Nicméně, jak jsme si ukázali, lze najít řadu příkladů, pro které toto označení neplatí. Vnímaná nevhodnost vulgárních a agresivních vtipů jim automaticky nedává nálepkou černého humoru, a stejně tak fakt, že některé příklady v tematickém cyklu extrémní jsou, neznamená, že celý cyklus spadá pod černý humor.

9.4 Dank memes, shitposting a satira

Zbývá nám zmínit tři pojmy, na které můžeme v kontextu černého humoru narazit. Konkrétně se jedná satiru a poměrně moderní anglické výrazy „dank memes” a „shitposting”, které nemají zjevný český ekvivalent.

Satira bývá nahlížena jako forma humoru či literární žánr. Jejím hlavním účelem však není smích, ale sociální či morální komentář. Snaží se odhalit nepravosti, potvrdit platnost porušených norem a potrestat viníka. Ačkoli své cíle může dosahovat prostřednictvím humoru, je nevhodné je spojovat. Satiru smích vlastně nezajímá, usiluje pouze o komunikaci etických záležitostí. Satirické prvky lze najít v mnoha dílech, která jsou často velice vážná, omezit tedy její význam přímým spojením s humorem je poněkud problematické. (Condren 2014, s. 661-662) Jedná se tedy o úplně odlišný žánr a její vztah k černému humoru spočívá pouze v příležitostné kombinaci těchto dvou forem komunikace.

Shitpost je pojem označující nesmyslné, nezajímavé a nepříliš vtipné příspěvky internetových uživatelů, které jsou zveřejňovány záměrně jako rušivý element diskusí či pouze pro zábavu. (Cambridge University Press 2021b) Většinou je spíše používán termín shitposting, který označuje činnost tvorby a sdílení takových příspěvků. Ne vždy jsou takové příspěvky zcela nové, může se jednat i mnohokrát sdílené materiály. Na sociálních sítích vznikají i různé komunity, jejichž hlavní náplní je vytvářet a sdílet shitposty, přičemž se členové baví hloupostí takových příspěvků. Vidíme tedy, že shitposting značí spíše proces komunikace spojený s určitým typem memů. Můžeme polemizovat, zda se jedná o vtipy, nicméně se zdá, že je tendence tuto aktivitu s humorem spojovat. Co se tedy týče naší práce,

můžeme znovu zopakovat, že některé takové příspěvky jistě mohou spadat pod definici černého humoru, nicméně zdaleka ne všechny.

Posledním výrazem, kterému se budeme v této práci věnovat jsou dank memes. Tento pojem shrnuje memy, které patří k zastaralým trendům či jsou neobvyklé a zvláštní. (Dictionary.com 2021) Jedná se o různé obskurní příspěvky či memy poměrně úzké skupiny zasvěcených. Opět se jde čistě o internetový obsah a opět můžeme najít na různých sociálních sítích komunity uživatelů věnující se tvorbě a sdílení takových příspěvků pro zábavu. Oproti shitpostingu se zdá, že je jejich humornost méně zpochybňována. Co se týče vztahu dank memes k černému humoru, opět platí stejná pozice, tedy, že některé z nich mohou být považovány za černý humor, pokud splňují naše kritéria, ale ne všechny takové příspěvky je splňují.

10. Závěr

Černý humor je, zejména v naší společnosti, poměrně rozšířeným fenoménem. Je tak vhodné mu věnovat pozornost, ať je náš úhel pohledu na tento jev jakýkoli. Ve spojitosti s černým humorem nás může napadat řada otázek či dokonce oblastí výzkumu. Takové práce nám pak potenciálně mohou přinést mnoho poznatků o naší společnosti, ať už odhalením skrytých individuálních či kolektivních traumat nebo popsáním různých myšlenkových pochodů. Tyto práce však potřebují mít jasnou představu o tom, co černý humor je a jak se staví k dalším druhům humoru. Záměrem tohoto textu bylo vytvořit přesně onen teoretický základ, který práce řešící konkrétní otázky černého humoru potřebují.

Pro úplnost jsme tuto práci začali přehledem běžně rozšířených teorií humoru, tedy konkrétně teoriemi nesouladu, nadřazenosti a uvolnění. Představili jsme si, jak jsou pojímány, jejich různé verze a jejich nedostatky. Přitom jsme se dotkli i otázky formálních a neformálních teorií, tedy že ony zmíněné teorie neposkytují úplné vysvětlení humoru a že pro některé účely mohou být vhodnější formální teorie, jako je například na skriptu založená sémantická teorie humoru.

Jelikož jsme pracovali s kolektivním „lidovým“ humorem, věnovali jsme část textu i otázce humoru v rámci folkloru. Ukázali jsme si specifika přenosu folklorního materiálu, roli interpreta a zapojení posluchačů do celého procesu. Probrali jsme i vizuální a ústní vtipy, jejich společné znaky a zvláštnosti, včetně vysvětlení pojmu meme v kontextu internetového folkloru. Ukázali jsme si i důležitost živého představení při prezentování ústního humoru. Také jsme napadli i tvrzení, že vtip musí vždy působit jako zcela nový.

Hlavní otázku, tedy popsání dichotomie mezi běžným a černým humorem a definování hranice mezi těmito druhy humoru, jsme zodpovídali potlačením citů. Humor obecně vyžaduje potlačení emocí, pokud má vzbuzovat smích. V případě běžného humoru je tento proces přímočarý. Co se týče černého, ukázali jsme si, že jeho témata lze obecně shrnout jako případy tragédie a násilí, které se pojí s nezvratnou ztrátou. Jedinec nedokáže své pocity ohledně takových témat snadno potlačit a černý humor tak vyžaduje předchozí znečitlivění posluchače skrze abstrakci těchto motivů a opakovaný kontakt s těmito abstrakcemi. Oproti

běžným slovníkovým definicím tento přístup přináší jistou úroveň obecné platnosti, jelikož se spíše než o společenské konvence, opírá o univerzální lidské zážitky.

Probrali jsme i role humoru s přihlédnutím ke specifickým černého humoru. Popsali jsme čtyři komunikační role, identifikaci a ujasnění, které většinou také působí v roli sjednocení, na druhé straně jsem pak viděli pak vynucování a odlišení, jež spíše rozdělují. Dále jsme probrali velice častou roli obrannou a ukázali si, že role agrese není v rámci humoru tak častá a spíše je spojována s výsměchem či škádlením, což jsou formy komunikace od humoru odlišné. Spolu s poněkud zastřešující a obecnou rolí řešení problémů lze pomocí těchto devíti pojmů popsat i jakékoli jiné role, které humor může plnit.

Věnovali jsme se také dalším druhům, které pod černý humor spadají. Popsali jsme zvrácený humor, jako poddruh zaměřený na systematické posilování tolerance jednotlivce k extrémním tématům. Ve vztahu ke konkrétním náročným situacím jsme pak viděli šibeniční humor, který psychicky chrání a mobilizuje přímo zasažené a katastrofický humor vzdáleného diváka, jenž je spíše reakcí na mediální pokrytí dané události. Dále jsme ukázali, že řada druhů humoru jsou skupiny založené na společném tématu, které mohou částečně nebo plně spadat pod černý humor. Konkrétními příklady takových skupin mohou být morbidní a brutální humor, které lze navíc zahrnout i přímo pod zvrácený humor. Co se týče extrémního humoru, ten jsme označili za synonymum černého humoru.

Během práce jsme uvedli i řadu konkrétních příkladů vtipů, které lze označit za černý humor. Jejich vhodnost pro akademické prostředí jsme obhájili povinností folkloristy přesně zaznamenávat veškerý materiál, bez ohledu na jeho potenciální nevkusnost či provokativnost. Je však třeba přiznat, že zdaleka ne všechny sebrané vtipy se do práce dostaly. Uvedené příklady často měly ilustrovat nějakou právě probíranou myšlenku a podle toho byly vybírány. Určité osobní preference se však v této volbě jistě projeví, ať už zohledňovaly vnímanou vtipnost či únosnost materiálu pro širší publikum.

Snad tedy náš pokus představit černý humor v celé jeho šíři uspokojí čtenáře této práce a bude inspirací pro další texty, které se tomuto tématu chtějí věnovat. Nezbývá tedy než se rozloučit. A jaký vhodnější závěr by nás mohl napadnout pro práci o černém humoru, než poslední konec prorokující vtip³⁹, který spojuje scénu z filmu *Dr. Divnoláska aneb Jak jsem se naučil nedělat si starosti a mít rád bombu*⁴⁰ s ochlazením diplomatických vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací na jaře 2021 v reakci na zveřejnění výsledků vyšetřování, které viní ruské agenty z výbuchu muničního skladu ve Vrbětících v roce 2014. Situaci ilustruje tvář hlavního aktéra dané situace, ministra vnitra Jana Hamáčka, jenž před zveřejněním plánoval cestu do Moskvy, kterou označil za krycí manévr v reakci na článek Seznam Zpráv popisující jeho údajný záměr kauzu v Rusku vyměnit za dodávky vakcín Sputnik V. (Bartoniček 2021)

Tenhle mem je z budoucnosti.
Zatím mu nerozumíš.

³⁹ J. S., 18. 4. 2021, příspěvek na sociální síti Facebook.

⁴⁰ 1964, režie Stanley Kubrick.

Literatura

Knihy

BACHTIN, Michail Michajlovič. *François Rabelais a lidová kultura středověku a renesance*. Praha: Argo, 2007. ISBN 978-80-7203-776-6

BERGSON, Henri. *Smích*. Praha: NAŠE VOJSKO, 2012. ISBN 978-80-206-1249-6

BRETON, André. *Antologie černého humoru*. Praha: Concordia, 2006. ISBN 80-95997-38-X

ČAPEK, Karel. *Marsyas čili Na okraj literatury* [online]. Městská knihovna v Praze, 2009 [cit. 9. 12. 2020]. Dostupné z: <https://web2.mlp.cz/koweb/00/03/34/75/46/marsyas.pdf>

EAGLETON, Terry. *Humour*. New Haven: Yale University Press, 2019. ISBN 978-0-300-24314-7 (e-book)

FREUD, Sigmund. *Vtip a jeho vztah k nevědomí*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství, 2005. ISBN 80-86123-21-9

LEŠČÁK, Milan a SIROVÁTKA, Oldřich. *Folklór a folkloristika*. Bratislava: Smena, 1982.

ORING, Elliot. *Joking Asides*. Boulder, Colorado: University Press of Colorado, 2016. ISBN 978-1-60732-492-8 (e-book)

SALZMANN, Zdeněk. *Jazyk, kultura a společnost: úvod do lingvistické antropologie*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1997.

SIROVÁTKA, Oldřich. *Folkloristické studie*. Brno: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Brně, 2002. ISBN 80-85010-31-3

Články a kapitoly

ATTARDO, Salvatore. Incogruity and Resolution. In: ATTARDO, Salvatore, ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc., 2014, s. 383-385. ISBN 978-1-4129-9909-0

BAYLESS, Martha. Carnavalesque. In: ATTARDO, Salvatore ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Reference, 2014, s. 109-112. ISBN 978-1-4129-9909-0

- BEERMANN, Ursula. Sick Humor. In: ATTARDO, Salvatore, ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc., 2014, s. 691-693. ISBN 978-1-4129-9909-0
- BERGER, Arthur Asa. Release Theories Of Humor. In: ATTARDO, Salvatore ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Reference, 2014, s. 633-636. ISBN 978-1-4129-9909-0
- BROCK, Alexander. Humor, jokes, and irony versus mocking, gossip, and black humor. In: *Handbook of Interpersonal Communication*. Vol. 2. Berlin: Mouton de Gruyter, 2008, s. 541-566. ISBN 978-3-11-018830-1
- CONDREN, Conal. Satire. In: ATTARDO, Salvatore, ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc., 2014, s. 661-664. ISBN 978-1-4129-9909-0
- DAVIES, Christie. Jokes that follow mass-mediated disasters in a global electronic age. In: NARVÁEZ, Peter ed. *Of Corpse*. Logan, Utah: Utah State University Press, 2003, s. 15-34. ISBN 0-87421-481-5 (e-book)
- DOUGLAS, Mary. The Social Control of Cognition: Some Factors in Joke Perception. *Man. New Series*. 1968, **3**(3), 361-376.
- DUNDES, Alan. The Dead Baby Joke Cycle. *Western Folklore*. 1979, **38**(3), 145-157.
- DUNDES, Alan a HAUSCHILD, Thomas. Auschwitz Jokes. *Western Folklore*. 1983, **42**(4), 249-260.
- ELLIS, Bill. Making a Big Apple crumble: The role of humor in constructing a global response to disaster. In: NARVÁEZ, Peter ed. *Of Corpse*. Logan, Utah: Utah State University Press, 2003, s. 35-79. ISBN 0-87421-481-5 (e-book)
- GUBANOV, Nikolay N., GUBANOV, Nikolay I. a ROKOTYANSKAYA, Ludmila. Factors of Black Humor Popularity. In: *Proceedings of the International Conference on Contemporary Education, Social Sciences and Ecological Studies (CESSSES 2018)*. Atlantis press, 2018. s. 379-383. ISBN 978-94-6252-606-8
- JAKOBSON, Roman a BOGATYREV. Folklore as a Special Form of Creation. Do angličtiny přeložil O'HARA, John M. *Folklore Forum*. 1980, **13**(1), 1-21.

- KAPFERER, Bruce. Afterword: When Is a Joke Not a Joke? The Paradox of Egalitarianism. In: ZAGATO, Alessandro. *The Event of Charlie Hebdo: Imaginaries of Freedom and Control*. New York, Oxford: Berghahn Books, 2015, s. 93-114. ISBN 978 1785330766 (e-book)
- LINKE, Uli a DUNDES, Alan. More on Auschwitz Jokes. *Folklore*. 1988, **99**(1), 3-10.
- MEYER, John. Humor as a Double-Edged Sword: Four Functions of Humor in Communication. *Communication Theory*. 2000, **10**(3), 310-331.
- NILSEN, Don Lee Fred a NILSEN, Allen Pace. Gallows Humor. In: ATTARDO, Salvator ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Reference, 2014, s. 255-256. ISBN 978-1-4129-9909-0
- OBRDLIK, Antonin J. "Gallows Humor" - A Sociological Phenomenon. *American Journal of Sociology*. 1942, **47**(5), 709-716.
- ORING, Elliot. Jokes and the Discourse on Disaster. *The Journal of American Folklore*. 1987, **100**(397), 276-286.
- OSTROVSKY, Erika. Black Humor and the Modern Sensibility. *Modern Language Studies*. 1972, **2**(1), 13-16.
- OTČENÁŠEK, Jaroslav. Česká lidová slovesnost a internet: humor v emailech. *Český lid*. 2007, **94**(4), 363-375.
- PROYER, René T. Defense Mechanism. In: ATTARDO, Salvatore, ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc., 2014, s. 193-194. ISBN 978-1-4129-9909-0
- RASKIN, Victor. Humor Theories. In: ATTARDO, Salvator ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Reference, 2014, s. 367- 371. ISBN 978-1-4129-9909-0
- SHIFMAN, Limor. Internet Humor. In: ATTARDO, Salvator ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Reference, 2014, s. 389-393. ISBN 978-1-4129-9909-0
- SHIFMAN, Limor. Meme. In: PETERS, Benjamin, ed. *Digital Keywords*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 2016, s. 197-205. ISBN 978-1-4008-8055-3
- SIROVÁTKA, Oldřich. Anekdota jako živý druh folklóru. In: *Genologické studie. I.*. Brno: Masarykova univerzita, 1991, s. 225-234. ISBN 80-210-0124-0

SMYTH, Willie. Challenger Jokes and the Humor of Disaster. *Western Folklore*. 1986, **45**(4), 243-260.

STEIR-LIVNY, Liat. Is it OK to laugh about it yet? *Hitler Rants* YouTube parodies in Hebrew. *European Journal of Humour Research*. 2016, **4**(4), 105–121.

TAYLOR, Julia M. Linguistic Theories of Humor. In: ATTARDO, Salvator ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Reference, 2014, s. 455- 457. ISBN 978-1-4129-9909-0

VENTIS, W. Larry. Psychotherapy, Humor in. In: ATTARDO, Salvator ed. *Encyclopedia of Humor Studies*. Los Angeles: SAGE Reference, 2014, s. 608-611. ISBN 978-1-4129-9909-0

Elektronické zdroje

BARTONÍČEK, Radek. Hamáček o cestě do Moskvy mluvil, o výměnném obchodu ne, řekl šéf tajné služby Beroun. In: *Aktuálně.cz* [online]. 6. 5. 2021 [cit. 14. 8. 2021]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/sef-vojenskych-zpravodajcu-beroun-potvrdil-ze-se-debatovalo/r~0a587edcae6a11ebb2f60cc47ab5f122/>

Cambridge University Press. Meaning of black humour in English. *Cambridge Dictionary* [online]. ©2021a [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/black-humour>

Cambridge University Press. Meaning of shitpost in English. *Cambridge Dictionary* [online]. ©2021b [cit. 11. 7. 2021]. Dostupné z: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/shitpost>

Češtinaveslovníku.cz. Černý humor. *Češtinaveslovníku.cz* [online]. ©2019 [cit. 14. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.cestinaveslovníku.cz/cerny-humor/>

Dictionary.com. Slang dictionary dank meme. *Dictionary.com* [online]. © 2021 [cit. 11. 7. 2021]. Dostupné z: <https://www.dictionary.com/e/slang/dank-meme/>

Facebook. News Feed. *Facebook* [online]. ©2021. [cit. 9. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/formedia/solutions/news-feed>

Know Your Meme. Piper Perri Surrounded [online]. ©2007-2021. [cit. 9. 7. 2021]. Dostupné z: <https://knowyourmeme.com/memes/piper-perri-surrounded>

Wikipedia. Hladomory v Somálsku. *cs.wikipedia.org* [online]. Poslední změna 15. 5. 2021a [cit. 6. 7. 2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Hladomory_v_Som%C3%A1lsku

Wikipedia. Pandemie covidu-19 v Česku. *cs.wikipedia.org* [online]. Poslední změna 28. 6. 2021b [cit. 30. 6. 2021]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Pandemie_covidu-19_v_%C4%8Cesku

ZELENKA, Jakub a RYCHLÍKOVÁ, Apolena. „Chování Dominika Feriho je veřejné tajemství.“ Ženy popsaly traumatizující zkušenosti s mladým politikem. In: *Deník N* [online]. 25. 5. 2021 [cit. 28. 6. 2021]. Dostupné z: <https://denikn.cz/633350/chovani-dominika-feriho-je-verejne-tajemstvi-zeny-popsaly-traumatizujici-zkusenosti-s-mladym-politikem/?cst=37eba028f21636e6882b784017530e09cfff374>